

mladika

št. 6
avgust 2004

€ 3,00

POSTE ITALIANE s.p.a. spedizione in a.p. - D.L. 353/2003 (conv. in L. 27/02/2004 n° 46) art. 1, comma 1, DCB Trieste - agosto 2004
ISSN 1124 - 657X • Poština plačana v gotovini - avgust 2004

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986 2004

900402067,6

COBISS

Izzivi septembrskih srečanj	1
Silva Mizerit: Drugi odhod	2
Aleksander Furlan: Murje polete	4
David Bandelli: Vsakdanjosti	5
M. Žitnik: Čarodejke (XX.)	9
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	10
Peter Merkù: Iz spominov na starše (XXXVI.)	11
Aleksander Furlan: Je pušeljek brala	12
Ivo Jevnikar: Pošteni rodoljubi, hrabri fantje (III. del)	13
Vladimir Kos: Na božji tehtnici	15
Bruna M. Pertot: Moč in čar pečatov	16
Mitja Petaros: o Bledu	17
Drago Štoka: V osrčju Evrope	19
Vladimir Kos: Odprl sem oko	20
Pavle Borštnik: Nekaj odmevov ob ukinitvi Glasa Amerike	21
Antena	23
Ocene:	
Knjige: Marko Kremžar: Leto brez sonca (N. Zaghet); Jerica Vodušek Starič: Slovenski špijoni in SOE 1938-1942 (A. R.); Ado Cont: Čeniebola - Canebola (E. Sferco); Evelina Umek: Mandrija in druge zgodbe (M. Cenda)	35
Knjižnica Dušana Černeteta (56)	39
Bruna M. Pertot: Hitra Cesta	40

Na platnicah:

Mala galerija Mladike (Ivan Žerjal)

Priloga: RAST 05 - 2004

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

39. ŠTUDIJSKI DNEVI DRAGA 2004

*Park Finžgarjevega doma - Opčine (TS)
Dunajska cesta, 35*

► **Petek, 3. septembra 2003, ob 16.30****MAG. TIM OLIVER WÜSTER: SOKRATOVO IN KRISTUSOVO VABILO**

Narodnost ali kozmopolitstvo? Kam nas vabita oba učitelja človeštva?

Ali smo kot kristjani poklicani k narodnosti ali h kozmopolitstvu? V čem se ta dva načina političnega življenja razlikujeta drug od drugega in ali drug drugega izključujeta?

► **Sobota, 4. septembra 2003, ob 16.30****PROF. JOŽE DEŽMAN: SLOVENSKE SPRAVE IN RESNICE**

Razmišljanje o civilizacijskem razcepu v odnosu do političnega nasilja oz. sistemskega terorizma. Predstavitev slovenske upravne ideologije, povezane z 2. svetovno vojno in revolucijo, v zadnjih treh desetletjih. Slovenska država je dolžna skrbeti za reševanje odprtih vprašanj iz medvojne in povojne preteklosti. "Odpri računi do zločinov v komunističnem obdobju so odprti računi države." (Jože Pučnik)

► **Nedelja, 5. septembra 2003, ob 10. uri****DR. MITJA BREGANT: KAKŠNA PRIHODNOST OB NASTAJAJOČI VEČVERSKI, VEČNACIONALNI IN CIVILIZACIJSKO PLURALISTIČNI DRUŽBI?**

Brezštevlni izzivi različnih kultur, ver in etnij, ki živijo kot stalnica na istem ozemlju, postavljajo težko rešljiva vprašanja. Sta nasilje in spopad edini možni odgovor, ali pa lahko upamo v utopijo vesoljnega bratstva?

► **Ob 16. uri****DR. BARBARA BREZIGAR: SLOVENIJA V EVROPI**

Do osamosvojitve in prehoda iz nedemokratskega režima v demokracijo so Slovenijo pripeljala razmišljanja ljudi svobodnega uma, ki niso bili del političnih elit. Ali je 13 let po doseženi samostojnosti Slovenija že postala moderna država? Ali se Slovenci zavedamo, kaj je nacionalni interes? Zaradi pomanjkanja vizije in ob pomanjkanju odgovornosti so odlični posamezniki umolknili. Zato je danes potrebno, da oni spet dobijo besedo in s pravo državotvornostjo pomagajo k ustvarjanju skupnega dobrega.

V soboto, 4. septembra, bo pred začetkom predavanja ob 15. uri zasedal Svetovni slovenski kongres ob 15-letnici ustanovitve.

V nedeljo, 5. septembra, ob 9. uri bo za udeležence Drage sv. maša, ki jo bo daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani.

DSI - Ul. Donizetti, 3 - 34133 Trst (Italija)
Tel. +39 040 370846 - faks +39 040 633307
El. naslov: sp@mladika.com

SLIKE NA PLATNICI: poletni del Drage mladih se je odvijal na Tržaškem od 8. do 12. julija (foto B. Mevlja in T. Susič).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češcut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Izzivi septembrskih srečanj

Na eni strani ni moči, na drugi ni volje... Tako bi lahko malo ravnodušno ponazorili ne sicer brezizhodni, a vendar zelo težak položaj slovenske manjšine in njenih ustanov v Italiji. Ne moremo se znebiti vtisa - naj ne zamerijo naši sogovorniki, katerikoli so že - da nas druga stran noče razumeti, pa čeprav se še tako ponavljamo in postaja naše utemeljevanje že nadležno.

Mera zanimanja, s katero slovenska javnost spremlja dogajanje med Slovenci zunaj Slovenije,

je ne samo merilo za njeno občutljivost do rojakov, pač pa tudi stopnje njene samoidentitete, ki danes - to priznavajo vsi - ni na visoki ravni. Znižana stopnja narodne zavesti med mlajšimi Slovenci doma je, vsaj do neke mere, verjetno razumljiva: pripadnosti nihče ne ogroža, v šoli se komaj omenja, nihče nikoli nikjer ne sprašuje, kaj kdo je, ali kaj se čuti, zato je tudi opredeljevanje odveč, enostavno ni problem in zato tudi ni vrednota. To mnogi avtomatično prenašajo tudi na Slovence zunaj meja, odtod ravnodušnost, neinformiranost in pomanjkanje poslušanja do konkretnih problemov manjšine, ki jih ni malo. Javnost je nezainteresirana, občila so tiho, institucije nas tolerirajo, birokracija nam dela težave.

Zgodba je sicer stara in znana vsem, in zguljene so tudi fraze, s katerimi jo opisujemo in vendar jih ponavljamo, spet in spet brezuspešno. Res je beseda izgubila na svoji prepričevalni moči, pa vendar nismo slutili, da bo neodzivnost tako vztrajna.

Tudi v manjšini se ne ukvarjamo vsak dan s problemi narodne pripadnosti in tudi mi se vsak dan ne sprašujemo, kaj smo. Za nas je pripadnost še vedno samoumevna danost, kot je še danost enotni kulturni prostor, ki nikakor ni samo prostor, kjer se govori isti jezik. Nekeč bi temu rekli očetnjava, nato domovina ali domačija, potem samo okolje. Zdaj se to spoh ne definira več, ampak vendarle vsi, vsaj potihoma in brez kančka nacionalizma, priznavamo, da pripadamo istemu narodu, s katerim smo povezani, ne samo po krvi in jeziku, pač tudi po nekem skupnem hotenju. To skupno hotenje se kot izraz kulture upanja izraža v skoraj štiridesetletnih septembrskih srečanjih na Dragi in na Dragi mladih, v vrednotah, ki so našle poudarka in utemeljitev v nastopih več sto predavateljev in diskutantov iz Slovenije, zdomstva in zamejstva, v dialoški pripravljenosti, kateri se nismo nikoli odrekli, v neki skupni viziji, ki si je upala razmišljati o samostojnem vstopanju Slovenije v Evropo, ko je to zvenelo še prevratniško. Take izzive ponuja Draga še naprej v pričanju, da se zamejstvo ne konča pri vhodnih vratih.

(foto KROMA)

Silva Mizerit

Drugi odhod

Tretja nagrada za prozo na literarnem natečaju Mladike za leto 2003

V čakalnici pred sodnikovo pisarno je hladno. Za zaprašenim oknom pritajeno godrnja zdolgočasen dež. Vera in Maja molčita. Maja je užaljena, ker jo je odpeljala od pouka med matematiko, ko so se ravno pripravljali za test. Nervozno se preseda in si popravlja za ušesa dolge svetle lase. Na kolenih ima odprto knjigo, a doslej še ni obrnila strani.

“Je res tako važno, da sem tukaj?” se tiho pritožuje. “Saj nisem polnoletna. Lahko bi opravili brez mene. Kaj me briga, koliko denarja bom dobila. Očija mi itak ne morejo pripeljati nazaj.”

Vera molči in nervozno mečka v kepo zvit rebec. Tudi njej je vse skupaj odveč. Zdi se kot madež na njihovi žalosti. Ves ta papir ne bo ničesar spremenil. Borisa ni več.

Iztoka še ni, brez njega pa ne moremo opraviti, je nejevoljna. Pogleduje na uro. Oddahne si, ko naposled Iztok stopi skozi vrata.

“Nisem mogel prej,” kratko pojasni in vrže premočeno vetrovko na najbližji stol. Obešalnik v kotu je predaleč. Sede zraven Vere in iztegne v umazane superge obute noge daleč na sredo sobe. Z dlanjo si obriše mokri obraz in si pogladi lase s čela. Veri je prav, da so v čakalnici sami.

“Kje pa si hodil?” vpraša. “Že ob enajstih bi moral biti tukaj.”

“Nehaj težiti, mami, saj nas še niso klicali noter. A je važno, kje sem bil? Zdaj sem tukaj, kaj bi še rada?”

Vera umolkne. Ne bo se tukaj prerekala z otrokoma. V njej se spet oglasi nelagodni občutek: Kako bom sama z njima? Vedno sta ubogala le Borisa.

Ob enajstih bi morali začeti zapuščinsko obravnavo po Borisu. Sedijo v slabo razsvetljeni ozki sobi in čakajo, da se konča zadnji del filma z naslovom: Boris - mož, oče. Ko bodo odšli domov, bo Boris za vedno le še ime na uradnih papirjih, zlate črke na marmorni plošči, solze in spomini. Kako dolgo tudi Majini in Iztokovi, se sprašuje Vera. Zase ve: za zmeraj.

Strmi v prazno belo steno nasproti. Včasih se ji zdi, da se na njej riše Borisov blede upadli obraz, ki ji ne more ničesar več povedati. Iz službe so jo poklicali v bolnico in ji ob običajnih besedah sožalja povedali: infarkt, nič se ni dalo storiti. Kar tako,

brez opozorila. Zjutraj vsakdanji pogovor pri zajtrku, čez nekaj ur tih bel obraz in nobene besede več. Nikoli več.

Trdno zapre oči in išče v sebi drugačne spomine: Boris z macolo drobi skale, ko so gradili vikend; Boris se žoga z otrokoma in ju uči plavati; z Borisom objeta plešeta na deseti obletnici poroke. Še in še išče, a lepi spomini nič manj ne bolijo. Ne more razumeti, zakaj je tisti beli obraz tako ostro zarisan v njej, Borisov živi, široki nasmeh pa vsak dan teže priklīče. Kam izginja njegov obraz?

Pokličejo jih v pisarno. Monotoni sodnikov glas ugotavlja, kdo so in zakaj so tu. Potem nekoliko počasneje in s poudarkom prebere sodni sklep, ki glede na uradno ugotovljene podatke in ker pokojnik ni napravil oporoke, prisoja pokojnikovo zapuščino v enakih deležih štirim dedičem: ženi Veri, zakonskima otrokoma Iztoku in Maji in nezakonskemu sinu Urošu, ki ga je zapustnik takoj po rojstvu pred desetimi leti uradno priznal.

Zrak v sobi je nenadoma gost. Vera ne more dihati. Obrazi mehko valovijo. Vse lebdi v velikem praznem prostoru, kjer od vsepovsod vsiljivo odmeva: sin, ki ga je uradno priznal ...

Sodnikov glas od nekod daleč: “Želite kozarec vode, gospa?”

In potem Iztok, tiho, hripavo: “Mami, tudi ti nisi vedela?”

Vera odkima: “Nisem.”

In še kar naprej odkimava. Iztok jo prime za roko in močno stisne. Toplota se iz njegove roke prelije vanjo. Maja molči, stiska ustnice, ne ve, da ji po obrazu polzijo solze. Roki sitska v pesti, nenadoma izbruhne:

“Pa saj nas je imel vendar rad! Kako je mogel? Zakaj?”

Potem se obrne k sodniku in besno zahteva:

“Povejte mi ime in naslov te ženske! Hočem jo spoznati. Moram zvedeti, kako je to naredila. Pa svojega polbrata bi tudi rada spoznala. Saj imam pravico, ne? Hočem vedeti, če je tudi njemu lagal tako kot nam. Kaj mu je povedal? Se mu je sploh kdaj pokazal?”

Govori vedno glasneje, kriči, hlipa. Vera sliši iz njenih ust svoja vprašanja. Tudi ona bi rada kričala,

razbijala. Ve, kako hudo je Maji. Bila je njegova punčka. Ni se še sprijaznila z njegovo smrtjo. Stopi k njej, jo objame čez rame in tiho pravi:

“Pomiri se, Maja. Pojdimo domov. Doma se bomo pogovorili.”

Maja se stisne k njej, prvič po dolgih letih. S hrbtom roke si obriše nos in solze. Steče k vratom, kot bi hotela uiti iz more, ki je bo konec, ko ne bo več v tem brezosebnem, zatohlem prostoru.

Sodnik jih opomni: “Samo za podpise bi še prosil, da bomo opravili s tem. Ta sklep seveda lahko izpodbijate, vendar mislim, da nimate nobene možnosti, da bi uspeli. Saj razumete, kajne?”

Vrnejo se k mizi in podpišejo. Vseeno jim je kaj. Papir, zapuščina, kaj jih zdaj to briga!

Zunaj še vedno dežuje, vztrajno, zoprno. Vera in Maja se stisneta pod en dežnik. Vera drži Majo čez rame. Obe potrebujeta ta dotik. Majin rokav je moker od solz. Vera ne more jokati. Solze so žalost, so jeza. Vera je polna grenkobe, iztisnjene iz laži in razočaranja. Iztok s sklonjeno glavo hiti pod napušči. Nikoli nima dežnika. Po obrazu mu polzijo dežne kaplje. Morda zdaj tudi solze, pomisli Vera. Zdaj si morda upa jokati. Vso pot do doma molčijo.

V avtobusu maja ves čas briše zarošeno okno in vztrajno gleda na ulico. Iztok se sklanja naprej in z nogo nervozno udarja nekakšen divji ritem.

Vera gleda v sklenjene roke v naročju in kot začarana vrti poročni prstan. Obsedeno brodi po zmedenih mislih. Kakšna je? Mlada? Pred desetimi leti je bila gotovo čedna. Najbrž kaka študentka kot nekoč Vera. Vitka in lepa dekleta je vedno opazil, tudi če je bil z njo. Samo enkrat mu je poočitala, pa se je zasmel: Pusti mi no to veselje, saj rad gledam tudi lepe slike in rože in pokrajine in vse drugo, kar je lepo. Tudi ti bi lahko kdaj opazila kaj lepega. Ne bodi no tako pusta. Je bila res pusta? Od utrujenosti, vsakdanje sivine, osamljenosti? Pred osemnajstimi leti ni bila pusta. Takrat je opazil njeno svežo vedrino.

“Verica, počakajte malo, nekaj bi se pogovoril z vami glede vaše seminarske naloge.”

Presenečeno ga je gledala. Knjigo, ki jo je ravno spravila v torbico, je spustila na klop.

“Povabim vas na kavico, tu notri je tako zadušljivo. Greste?”

Samo prikimala je, še vedno ni mogla do besede.

Popravila je seminarsko nalogo in spet sta šla na kavo, da pretehtata novo varianto. Pogovarjala sta se o tisoč nepomembnih stvareh. Njegova topla roka je pokrila njeno. Zardela je.

“Pojdiva na sprehod, Verica, ste za to?”

Seveda je bila. Držala sta se za roke in toliko le-

pega ji je znal povedati. Še nekaj sprehodov, potem jo je povabil k sebi.

“Zaključno verzijo vaše naloge bi morala malo podrobneje dodelati. Najbolje bi bilo, če bi se zvečer oglasili pri meni. Lahko bi v miru vse razmislila. Prav?”

Prišla je. Takrat in še nekajkrat. Ko jo je poljubil, bi za nobeno ceno več ne mogla reči ne. Ne tisti večer ne druge večere. Ko mu je povedala, da je noseča, je prebledel in dolgo molčal. Čez čas je tiho vprašal:

“Otroka boš obdržala, kajne?”

“Bom,” je rekla.

Čakala je, kaj bo sledilo. Zdelo se ji je, da v njej prhuta prestrašena ptica. Prej je mislila, da mu povsem zaupa. V tistih dolgih minutah, ko je čakala, da bo spregovoril, pa je nenadoma razumela, da je le študentka, on pa asistent. Vseeno pa je bila povsem gotova: otroka bo donosila. Nikoli ji ni ničesar obljubljal. Če jo bo pustil, bo nehala študirati. Našla si bo službo in bo sama skrbela za otroka. Doma bo hudo. Sekunde so bile grozljivo dolge.

Skoraj ni mogla verjeti, ko je naposled vzdihnil, jo objel in rekel: “Prav, Verica. Saj je najin. Poročila se bova in imela prekrasno družino.” Zajokala je. Sram jo je bilo, da je podvomila vanj.

Zdaj zagrizi vanjo: jo je imel rad? Ga je skrbel njegov ugled in položaj na fakulteti? Spomnila se je, da so ju v parku opazili. Takrat je rekel, da bosta morala bolj paziti.

Po poroki je pustila študij in tudi službe ni iskala. Boris je dovolj zaslužil, ona pa je uživala, ko je skrbela zanj in za Iztoka. Bili so povprečna družina s povprečnimi navadami in pogovori. Tudi Maja, drugi otrok, je spadala v povprečje. Ko sta šla otroka v šolo in vrtec, se je Vera vseeno zaposlila kot tajnica. Zgradili so vikend, hodili na morje, imeli so avto. Srečna povprečna družina. Le Boris je bil sčasoma vedno manj doma, ona pa vse bolj osamljena. Otroka, posebej Majo, je Boris zasvojil s svojo vedrino. Kadar je bil doma, se je veliko ukvarjal z njima. Za bolj vsakdanje skrbi in dolžnosti, za šolo, za pogovore, kadar sta ga kaj polomila, je bila tu mama. Sitna, nikoli zadovoljna.

Vlaga v avtobusu je neznosna. Postan vonj je vedno močnejši. Na čelu se ji nabira pot. Duši jo. Izgublja se v spominih, ki so vse ostrejši. Zdaj je vse jasno. Vsi delci so na svojem mestu: vedno pogostejše nočno delo, ki ga je Boris moral opraviti v službi, ker je tam imel na razpolago vse materiale; mnoge dolge konference in posvetovanja v tujini, na katera so kar naenkrat začeli pošiljati ravno njega;

tisti nujni telefonski poziv zaradi tuje delegacije, ko se je moral takoj vrniti v službo in je ona ostala na morju sama z otrokoma; njegova molčečnost in razdražljivost, ki jo je razložil s preutrujenostjo. Kako jasno je bilo zdaj vse to. Ali ni bilo že takrat precej jasno, se grenko sprašuje Vera, samo jaz nisem hotela vedeti. Dokler nisem vedela, sem imela še vedno tisto krhko bilko: Najbrž ni nič. Samo paniko zganjam. Nisem hotela razgrebati žerjavice, da se ne bi opekli. Jaz in otroka. Nič ne bi pridobila, če bi izgrebla resnico, se opravičuje sama pred seboj. Boris bi odšel, otroka bi izgubila očeta. Moj ponos ni bil vreden take cene. Zdaj jo vseeno plačujemo, si obupano prizna, vsi trije, otroka in jaz.

Doma je malo bolje. Sami so. Ni jim treba skrivati objokanih obrazov. Ne morejo se še pogovarjati. Najprej mora vsak preiskati svojo rano, oblikovati svoja vprašanja, izkričati v sebi svoje očitke. Otroka gresta vsak v svojo sobo. Iz Iztokove takoj na ves glas udari jezna glasba.

Vera obsedi pri mizi. Ne prižge luči. Siva poltema oblačnega dne je mehka in prijazna. Luč in resnica sta preostri, preveč pokažeta, pregloboko zarežeta. Skrije obraz v dlani in se izgublja v vedno enakih vprašanjih.

Iz Majine sobe ni glasu. Vera tiho odpre vrata. Maja spi. Zvila se je v klopčič, solze se še niso posušile. Pokrije jo. Gleda hčerini otroški obraz, ranljiv in nebogljen. Prebolela bo, se tolaži. To in še marsikaj. Vsi kar naprej nekaj prebolevamo. Ji bom znala pomagati? Kaj če se ne bova ujeli. Ne zna se upreti strahu.

Stopi v Iztokovo sobo. Fant je ne sliši. Leži vznak na postelji in nepremično strmi nekam v strop. Veri se zdi, da so se njegove potezi v zadnjih nekaj urah izostrile. Vse od tistega edinega vprašanja na sodišču še ni odprl ust. Z njim bo težje kot z Majo. Vse kuha v sebi. Vendar je zrejši. Najhujša puberteta je mimo. Ko se Vera spomni tistega toplega stiska roke na sodišču, začuti olajšanje, dobro upanje, da ne bo čisto sama.

“Iztok, prosim, stišaj glasbo, Maja je zaspala,” poprosi Vera.

Iztok molče vstane, privije gumb in se spet zviška vrže na posteljo v enak položaj kot prej. Vera ga poboža po glavi. Ne umakne se, a tudi pogleda je ne. Še hoče biti sam.

Vera se vrne v dnevno sobo. S police vzame družinsko fotografijo. Na njej so vsi štrije sproščeno nasmejani. Spravi jo v predal, potem pa spet vzame iz njega in jo postavi nazaj. Bili smo družina, si reče, kljub vsemu. Tisti nasmeh takrat ni bil zlagan. In

spet kot posmeh: Najbrž ima tudi tista druga ženska tako fotografijo: ona, sin in Boris, nasmejani, srečni.

V sobo pride Maja, utrujena, z rdečimi očmi. Ko vidi sliko, jo vzame Veri iz rok, jo nekaj časa gleda, potem pa jo vrne in tiho reče:

“Vrzi to neumnost stran, mami. Nočem je več videti.”

Vera molče odnese sliko v svojo sobo. Sede na posteljo, še in še gleda nasmejjane obraze. Pa je vendar ostal pri nas, si prigovarja. In potem takoj: Tako je bilo najbolj udobno. Je bila ves ta čas le ena, le tista z Urošem? Je tudi njo prevaral z drugo? Kako je prenašala, saj je morala vedeti, da je poročen. Misli se prehitevajo, zdaj ga opravičuje, nato obsoja. Vstane in hodi po sobi, pogovarja se z njim:

“Zdaj smo te izgubili drugič, Boris. Odšel si dlje in bolj dokončno kot prvič. Boli, bolj kot prvič. In čisto sami smo. Ne prenesemo nobene tolažbe. Ne bi ji verjeli. Zdaj nikomur več ne verjamemo.”

Sede na Borisovo prazno posteljo. Tudi prej je bila velikokrat prazna. Zdaj bo vedno.

Včasih, vedno bolj poredko, se ponoči zbudi in išče njegovo roko. Sanje ostajajo. Vstane in spravi sliko v predal pod perilo.

Aleksander Furlan

Murje polete

*Samo malo uöd kraja
se barka spesti.*

*Zvečjer ku vre sunce zahaja
jen murje se u zlatem blešči.*

*Samo malo jen del' č so človeške glasove,
veter me buža po siveh laseh,
jegrajo se z barko valove
po starih lesjenih straneh.*

*U vetre peščalka na uho me piska,
nej u barke zaspim
nej se ulježem, se zib't pestim.
Ne smem, t'm p'r Br' bane vre bliska.*

*Uablake nebu so pokrile,
u zavetje ledje smo se skrile.
Na hitro za rinko ščifo prvježem,
kumej zdej s'm p'r mjere, se l'hko ulježem.*

David Bandelli

Vsakdanjosti

Druga nagrada na literarnem natečaju revije Mladika

UMIRJEN VEČER
PRED PONEDELJKOM*Občutek in pol**namreč ta**da ti**poezija**postaja**ena**najvsakdanjih**stvari**taka ki**je naravno dejanje**ne pa okužena s tvojimi varljivimi**čustvovanji**taka da jo**pišeš zvečer**v pižami**ob skodelici**vročega čaja z mlekom**preden greš spat**in dokaz**vsakdanjosti**je**podivjana**kaplja čaja**ki je**pristala ravno**tu kjer**zapisujem zaključek**te pesmi*

LEVITVE

*Kakor prejšnji**teden**z razliko**da**v žepu nimaš**knjige poezij**ampak**knjigo**o priložnosti in skušnjavi**in zapiskov ne**nosiš ker**jih danes**sošolka še**rabi**in snega ni**ker**ga je toplota**stalila**in tvoje misli**so utrgale nitko**s tistimi**iz prejšnjega**tedna**morda**se vzraku**celo čuti**duh**po**pomladi*

MOLČEČA PAJČEVINA

Povezati
     nevidne
 nitke
     besed
     in dejanj

 ko hodiš med
     snežinkami
 in čutiš
     škripanje
     snega pod čevlji

 s knjigo poezij
     v žepu
 in
     zapiski s predavanj
     v rokah

 tvoje misli se
     ljubijo
     z dogajanjem

 a nitk
     ne
     najdeš

ANTIPOET

Seveda je čudno
 da se
     ti pogled
     na vse
     kar počenjaš
         naenkrat
 zastre

 in ob spokojnem
 in tihem večernem
     branju

     pomisliš
         kako
 je vse
 antipesniško

     oktobra sem
     popisoval
     prebivalstvo
 v istem
     kraju
 kjer je
     Rilke
 pisal elegije

V ŠTUDENTSKEM DOMU

Tam
     kjer so
     nekoč
 študentje
 popivali
 in žurali

 je
 sedaj
 ostal
 samo
 kup prašnih
 zapiskov

odrabljenih - med drugim -

 tam
 kjer so
 viseli
 posterji
 najbolj blond
 lepotic

 visijo le spomini
 na nekaj
 nedorečenega

saj ni
 nostalgija
 po nečem
 kar je
 šlo mimo tebe

 morda je le življenje

 samo življenje

OB NEKEM ROJSTVU

Že spet se je oglasilo življenje	tako pol za tolažbo in pol za prijateljstvo	kako opišeš devet mesecev neznank enaindvajset ur rojevanja in prvo sekundo sreče ko je vse minilo
včeraj je bilo	medtem ko je mala Julija morda prvič začutila na svojem čelu materino sapo	mamica Katja in očka Ivo bosta to vedela
ko smo fantje peli podoknico	ja življenje se je spet na glas nasmehnilo	ali pa tudi ne
tam nekje v bolnici je pa mama Katja prvič objemala Julijo	in jaz se sprašujem če je še smiselno pisati pesmi	ker te življenje enostavno prežari in lepota je v tem da si poln ljubezni in ne veš zakaj
in oče Ivo bogve na kaj je mislil		
jaz in Bogdan sva šla kasneje nekaj popit		

LJUBEZENSKA POST FESTUM

Od tebe sem za rojstni dan dobil v dar gumijasto žogico	si mi rekla vsakič ko se je dotaknem	da pogrešam te tudi ko se sam igram z žogico
(no saj mi jih je bilo 24)	se mi zdi da se igram s teboj	in mislim da si ti v голу
da boš svoje nogometne performanse v sobi lahko bolje izvajal	neprisotno a živo v mojem dihanju	

POMEMBNOSTI

*Spoznal sem kaj je
v življenju pomembno*

*ko sem v knjižnici
študiral
kako je Gorkij
pozdravljal
razkroj
realizma v
začetku 20. stoletja*

*in sem ujel
pogovor med knjižničarko
in žensko*

*o tem kako raste
bitje ki
ga knjižničarka nosi v sebi*

*si lahko mislite - potem ko
sem to slišal -*

*koliko mi je bil
pomemben Gorkij*

REVOLUCIONARNA

*Največje
dejanje*

*ki
zahteva
prevrat
in
ki
bo
odbilo
sovražnika
je danes to
da
poslušamo stare
južnoameriške
pesmi*

*“el pueblo unido
jamás será vencido”*

*zelo ubogi smo
če svoje upe
ubivamo v
njih*

MOLITEV

*Za ničesar
na svetu
ne bi zamenjal
trpljenja
ob iskanju
iskre Večnega*

*tudi če moliti
je težko*

in mučno

*a včeraj
Si
mi pokazal*

*kje je duhovništvo
ki si ga
namenil vsem nam*

*prijatelj duhovnik
mi je rekel*

*“spomni se name ko
bom jutri pokopal nonota”*

*kako težko je
biti orodje v Tvojih rokah*

vedno potrebno popravil

M. Žitnik

Čarodejke (XX.)

ŽENSKI ALT

Ta glas ima posebno vlogo v operi. Je nepogrešljiv, zlasti na Slovenskem, kjer je zelo veliko mater, ki igrajo moško in žensko vlogo, in so takorekoč stvariteljice novodobne družine. Pri sebi, v mojem bistvu, upam, da ta pojav v prihodnosti ne bo tipičen, in se bodo brumni slovenski moški prelevili iz sebičnežev v požrtvovalne družinske očete.

Praktično je razvidno, da je zelo veliko materinskih družin, to je otrok, za katere pretežno skrbijo matere, medtem ko je takozvanih švedsko zasnovanih družin, v katerih bi morali za vse skrbeti očetje, izredno malo. Uh, statistika, kako zoprna in banalna vsakdanja stvar!

Če zremo na ta problem z materinskim instinktom, potem lahko priznamo, da je mati taka, kakor veleva cankarjansko izročilo: to je stvariteljica družinskega kolektiva, kjer ima tudi glavno vlogo, ki ni lahka. Mora pač v družini, kateri je moški poglavar kakorkoli umanjkal, igrati glavno vlogo: pokroviteljice, vzgojiteljice, vsakodnevne spremljevalke, programatorke, vsakdanje gospodinjske pomočnice, pobudnice družinskih praznikov, ki jih v slovenskem letnem koledarju ni malo.

Take matere so tihe ustvarjalke našega življenja, in se ne vsiljujejo v javno življenje, ker za to nimajo časa, še manj smisla, ker spremljajo življenje svojih otrok, kot nekaj danega, skoraj milostnega, od pamtiveka. Takih zadev ne moreš razlagati komurkoli, najmanj pomembnim akterjem našega vsakdana, ker ti bodo rekli, da so določene stvari dolgočasne.

Taka je moja mati, le da nima kopice otrok, pač pa samo mene, in tudi z očetom ravna kot z nekakšnim odraslim otrokom. Ima pa alt, topel, kakršnega so nekdanj vedno rabili za prepevanje v cerkvi. In kadar so taki alti zadoneli skozi oboke ali tam, kjer so, akustične abside, je bilo vzdušje zares veličastno, obredje pa smiselno. Sedaj nemalokrat kar klepetaš, če si v cerkvi in je petje nekakšna vsakdanja spremljava. Ko so bili časi pravega verskega vzdušja,

so pevci, zlasti taki - pomembni soprani in alti drugače vzpodbujali k zbranosti. Oh, tudi to je prešlo. In vendar rada poslušam ta mamin alt, nespremenjen skozi dolga desetletja. Kadar se kje daleč v mojem svetu spomnim nanj, se mi zdi, da pijem iz svetega Grala. Tisti alt je herezija, ki te povleče iz vsakdanjosti. Te očara, pa če govori še tako velike neslanosti!

Nekatere znanke, sovrstnice mojih staršev, so glas izgubile, ker so pri raznih zborih in zlasti ob delu na polju napenjale mišice in obenem glas, nakar so po gripi tako obrabile glasilke, da se jim je glas spremenil v nemi, grgrajoči in nemili odtенок. Potem, s takim glasom, niso več mogle prepevati ne na koro ne v zborih. Če bi se to dogodilo meni, ki preživim nekaj ur v stiku z javnostjo, bi bilo enako hudo, kot je bilo z njimi, ko so pogrešale svoje "bogastvo". Nikoli mi niso pozabile povedati, da se jim je to zgodilo in naj pazim, da glasu ne porabim, in, seveda, naj ne kadim, ker to še najbolj škoduje. Zelo prijazno jim pravim, da ni tako hudo, da so druge stvari pomembnejše, da ni bistven čistopojoč glas, saj celo v pregovoru, da dober glas gre v deveto vas, ne govori o barvi tvojega glasu, ampak o značaju, dobroti, poštenosti in takih rečeh!

A v resnici, da so lepi glasovi ena od pozitivnih lastnosti, katere ljudje cenijo od pamtiveka, zlasti v časih, ko so sestavljali pravljicne like, take s srebrnim glasom in take, ki so gromoviti.

JE MI NILO

V dolgem cipresnem drevoredu, prašnem od dolge suše, sem vozila kot kakšna mesečnica. Vročina mi je takorekoč jemala vid in voljo. Nisem kadila, ker sem se bala, da me bodo napadle kake bolečine. Zbala sem se tudi, da mi bo zmanjkalo bencina, pa da se bodo preveč omehčale gume, saj se je kadilo s prašne ceste tudi od talečega se šmera. Skratka, poletna soparica me je preganjala, da me je vse prestrašilo: zajec sredi ceste, samotni drevored, pote-

nje, ki ni tipično zame in predvsem strahotna tihota. Kar oddahnila sem si, ko je cipresni vonj, vdirajoč v avtek, prešel v navadni vonj po suhi travi, rjavi in skoraj ožgani, da sem si oddahnila, ker sem se približevala domači hiši.

Kot bi ne bilo zunaj in znotraj neznosno vroče, je mama z zavihanimi rokavi ribala lesene stopnice, oče pa je brundal nekje daleč v vinogradu.

Takoj je bil skuhan čaj in še prej so zadišale domače dobrote. Držala pa sem se komaj pokonci, da bi ne izdala, kako sem uničena od poti in potu.

“Zakaj pa ne greš v tej zlovešči vročini na morje?”

“Hotela sem vas videti.”

“Ne bodi hudobna, saj imava samo njo!”

Večno isti dialog! V tistem trenutku sem se spomnila, da prihajam brez daril, da sem - prvič, jaz, bogata uslužbenka, v tej hiši kot pozabljiva oseba, ki ne ve, kaj je olika!

Morala sem biti tako blede, da je mati popravila prve misli.

“Zares ni nič hudega, če si pozabila kupiti parmezan in zalivalnik! Saj midva sploh nisva navajena na ne vem kakšne okuse po meščanski hrani in tudi zalivalnik na vrtu ne pušča!”

Zdaj se bom nasmehnila, a se ne morem, ker imam razpokana usta. Odžejam se z domačim sokom. Tako sem na psu, da niti ne razločim okusa. Verjetno je iz brezgovine. Skratka - lezem na leseno klop in zaspim kot ubita. Onadva sta prestrašena, kaj da je z mano. Ko se zbudim, lega na zemljo večer, čez hribčke in holmčke pa kotrkajajo svojo pesem večerni zvonovi. Melodija, na katero sem skoraj pozabila, a zdaj mi trka na srce in me umirja. Iz vodnjaka sta onadva medtem pričarala čisto vodo, čeprav je suša in je v takem vodu bolj kalna. V veliki skodeli diši po mentinem čaju, zame, seveda. Vem, to je tisto razkošje, po katerem se mi v “bogatem” mestu stoži!

“Senta, takoj popij mentin čaj, dokler je vroč!”

“Glas in ukaz iz moje preteklosti! Seveda je pravilen!”

Ne vem, kaj bi se bilo lahko zgodilo, če bi s tem ošibelim telesom samotarila kje v lepi, a samotni naravi, kar je moja navada. Zato hlastno žlunknem in zavijam oči od ugodne toplote, ki se vrača vame.

(dalje)

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da so študentje v Slovenj Gradcu odprli antikvariat, “bukvarno”, v kateri dobivajo brezplačno v dar knjige, ki jih potem poceni prodajajo, in da jih darovalci zasipajo z deli Marxa, Tita, Kardelja in drugo komunistično literaturo, “bukvarna” pa je poimenovana po duhovniku Francu Ksaverju Mešku...
- da se po uradnih podatkih v 20-milijonski mehiški prestolnici Ciudad de Mexico vsak dan vozi več kot 2,8 milijona avtomobilov, ki za svoje delovanje porabijo dobrih 43 milijonov litrov goriva in da je zato to mesto eno najbolj onesnaženih na zemeljski obli...
- da bosta Zélie in Louis Martin, starša male Terezije iz Lisieuxa, v doglednem času proglašena za blažena...
- da v Nemčiji postaja kolo čedalje bolj priljubljeno prevozno sredstvo in da danes vsepovsod - na primer v Münchnu - rastejo postmodernistične kolesarske garaže iz jekla in stekla v več nadstropjih...
- da so v litvanskem mestu Kretinga 3. julija slovesno odprli 57. kongres Mednarodnega katoliškega esperantskega združenja in da je kongres prejel pozdrav od Sveta za laike pri Svetem sedežu...
- da je v vatikanski založbi LATINITAS izšel slovar moderne latinščine, kjer najdeš na primer latinske izraze za aerodrom (aerodium portus), brisačo (manutergium), uspešnico (liber maxime divenditus), računalnik (instrumentum cimpulatorium), žveplenko (flammifera assula), valček (chorea Vindobonensis), vodko (valida potio Slavica)...
- da Jevgenij Haldej, najslavnejši sovjetski fotograf, ki je slikal največje dogodke v sovjetski zgodovini, na primer dviganje sovjetske zastave na berlinskem Reichstagu ali slavnostni prihod maršala Žukova na konju na Rdeči trg, danes živi v Moskvi reven kot berač...

Peter Merkuš

Iz spominov na starše (XXXVI.)

Spomini na očeta

Kakor hitro se je ponudila priložnost za pouk slovenščine, naju je oče vpisal v tečaj, ki je potekal na Vicolo dell'Ospedale Militare. Prosvetni odsek Osvobodilnega sveta za Trst je že julija 1945 organiziral v raznih mestnih predelih tečaje slovenskega jezika. Z bratom sva po vsej verjetnosti obiskovala tečaj za šolsko mladino julija 1945, ki ga je vodil učitelj Ivan Slavec, ali pa počitniškega avgusta meseca, na katerem je poučeval učitelj Zmago Bufon. Trajal je nekaj tednov in bil je namenjen ljudem, ki so nekaj slovenščine že znali, pa čeprav malo. Medtem ko za brata to ni bil nikak problem, sem jaz imel velike težave. Nisem mogel slediti tečaju, ker je bil pretežek, zato sem tudi prekinil obiskovanje, potem ko se je oče posvetoval z učiteljem.

Prišel je dan, ko so morali naši osvoboditelji zapustiti Trst in se umakniti do točke, ki so jo določili zavezniki. Jugoslavija, ki so jo italijanske in nemške okupacijske sile osi opustošile in ki je utrpela ogromne človeške in materialne izgube, se ni mogla zoperstaviti zaveznikom, ki so zaradi kolonij, ki so jih še vedno imeli in izkoriščali širom po svetu, bili še vedno močni in bogati in so zato imeli interese, ki se niso ujemale z interesi ljudske oblasti. Tako so torej tisočeri padli za osvoboditev ponižanih bratov umrli skoraj zaman! A kaj so jih zanimale človeške izgube, takrat naše, pozneje bosanske, danes čečenske in druge. Za vse te žrtve prav gotovo ne bo nikoli posebnega dneva spomina.

Ni preteklo dolgo časa, ko je nekoč oče prišel iz urada na kosilo potr in mi povedal, da nad občinsko palačo ne plapola več jugoslovanska za-

stava ... ne da bi karkoli drugega pristavil. Jugoslovanska vojska je morala pod pritiskom zahodnih zaveznikov zapustiti Trst in del Primorske.

Še preden se je tiste jeseni pouk spet začel, se je oče moral odločiti, v katero šolo bo vpisal brata in mene. Kot vdovec ni imel več sogovornice, s katero bi se posvetoval, in ker je le šlo za našo bodočnost, je želel, da bi bile pri odločanju soudeležene tudi nona kot najstarejši družinski član ter obe teti, ki sta bili učiteljici. Zbrali smo se torej pri noni na ul. Sette fontane in premislili situacijo. Ob sličnih priložnostih sva z bratom imela možnost izraziti lastne želje in prisluhni mnenju ostalih. Na koncu pogovora smo skupaj nekaj odločili in se obrnili na nono. Če je ona samo prikimala, je bila oldočitev dokončna.

Šolsko leto se je začelo prvi teden oktobra. Novico je na prvi strani objavil Časopis zaveznikov [Il Giornale Alleato] 22. avgusta 1945: "Po 25 letih se bodo v kratkem znova odprle slovenske in hrvaške šole na področju Julijske Krajine pod kontrolo Zavezniške vojaške uprave."

Tokrat je bil problem kar se da resen. Oba sva namreč želela nadaljevati študij na nanovo ustanovljenih slovenskih šolah. Za Pavleta ni bilo potrebno veliko razglabljanja in čeprav je bilo njegovo znanje slovenščine še precej pomanjkljivo, je kar hitro dobil nihil obstat. Pri meni pa se je zataknilo. Splošno mnenje je bilo, da bi s prestopom z italijanske na slovensko šolo izgubil najmanj eno leto, ker je bilo moje znanje slovenščine povsem nezadostno oziroma zelo slabo; če k temu prištejemo še negativno izkušnjo s prekinitvijo tečaja, je padla oldočitev, da je najbolje, če ostanem na dotedanji,

Leta 1854 je ob gradu Sv. Justa slovenski kmet še pasel ovce in kramljal s "strinama". Nekaj korakov na desno stoji danes vodnjak, postavljen l. 1938 ob Mussolinijevem prihodu v Trst. Vodnjak je videti tudi s trga Goldoni.

torej italijanski šoli. Nona je prikimala in tako sem se na gimnaziji Oberdan znašel med večinoma znanimi sošolci. Da bi obiskoval klasično gimnazijo s slovenskim učnim jezikom se je moral brat preseliti za eno leto, in sicer do mature, v Gorico, kjer je stanoval pri očetovem bratranču Rajku Periju (Pericu). Jaz sem pa seveda ostal v Trstu.

Ko pride nekega dne katehet v razred in še preden postane pri katedru, se ustavi in me vpraša: "Che, sei anche tu di quella razza?" [Pripadaš morda tudi ti tisti rasi?] Presenečeno sem zajecjal: "Kako ... jaz ...?" in utihnil. Razgretemu vzdušju, v katerem smo se takrat znašli, enostavno nisem bil kos. Bili so časi velikih demonstracij, ko so nekateri sošolci prihajali v šolo s pendreki in železnimi boksarji [pugni di ferro]. V razredu je zavladala napeta tišina in jaz sem tam obstal, sam, kot sveti Peter, ne da bi smel zapustiti učilnico, da bi se bridko razjokal. Prizadeto sta uprla svoj pogled vame sošolca Enrico Volpi od Sv. Ivana in S. P., s katerim sem pred letom dni obujal spomin na takratni dogodek. Kot Slovenec oziroma Hrvat sta bila na istem kot jaz. Ko bi takrat za to vedel, bi gotovo razbral solidarnost v njihovih očeh, tako da me ne bi težil tisti strahotni občutek nemočne osamljenosti.

Doma me je oče skušal potolažiti, s tem da je omalovaževal dogodek, češ da ni tako hudo, češ da katehet ni našel pravih besed in podobno. Potem je zamišljen obmolčal, kot da bi se zatopil v druge misli. Se je morda spraševal, če je bila odločitev, da nadaljujem z italijansko šolo, pravilna? Ali je morda zaslutil, da je moja situacija podobna njegovi v uradu, kjer so ga imeli na piki, ker je bil Slovenec? Ga je morda skrbelo, da bi jaz utegnil popustiti in zatajiti svoje korenine kot tisočeri Slovenci?

Da se mu je ta dogodek vsem omalovaževalnim izrazom navkljub boleče zapisal globoko v dušo, so mi izpričala številna pisma, ki sem jih od njega kasneje prejel kot inženir v Nemčiji in v katerih ga omenja. Obema je to ponižanje ostalo v srcu kot v marmor vklesano. Da ni to morda bil 'stranski učinek' združbe Azione Cattolica? Naj mi gospod škof Ravnigani oprost, a spomin na ta dogodek je vnovič vzplamtel, ko sem bral, da ob priliki 800-letnice posvetitve katedrale Sv. Justa slovenski duhovniki niso bili povabljeni na svečanosti, čeprav se je skoraj do konca 19. stoletja tam brala sveta maša v slovenskem jeziku.

Pavle je torej obiskoval slovensko gimnazijo, in vendar niso niti njemu manjkali problemi in težave, kot je razvidno iz njegovega 'Biografskega intermezza' v knjigi Poslušam, kjer med drugim piše:

"Ko sem v Gorici stopil v razred in se nas je zbralo z vseh vetrov dvanajst, sem poslušal in si nisem upal gvoriti. Prvo uro je vstopil profesor Rožič, eden redkih domačinov, ki so poznali razmere. In prav mene je takoj poklical pred tablo in sem moral brati in prevesti, ne vem več kateri grški tekst. Ko sem prebral, sem utihnil. Nisem znal reči, da ne znam dovolj slovenščine, da bi ga prevedel. Rožič me je nekaj časa gledal in razumel. 'Predobro bereš grško, da bi ne znal prevajati: torej ne znaš slovensko?' Kimal sem. 'Nauči se.' In se je spodbudno nasmehnil. Ko me je nekaj dni pozneje klical k tabli profesor Medveš, ki je v Gorico prišel iz Ljubljane, mi je postavil vprašanje, ki ga nisem razumel, govoril je s stisnjeno ljubljansko brez vokalov. Odslovil me je takoj z 'B'ž klóp, c'p'c!' Tudi tega, hvala Bogu, nisem razumel takoj. Za Ljubljancana sem bil seveda cepec."

Aleksander Furlan Je pušeljček brala

*N'r lepše žjenske so ökule Trsta.
Taku po narave, prez miget anga prsta
so jen lepe uöči jen rusa so lica.
Uödpravet se znajo ku nobena grofica.*

*Dugo krilo do potleh,
u pase se fjertoh zavježe.
Poštjerkana srajčka je bela ku sneg,
krpuön se na rame polježe.*

*Na glave fečou čelo pokriva,
se ne razkazava jen neč se ne skriva.
Pušeljček u nedreh muačno deši
de k' šnemo glavo u nic zavrti.*

*Tašna uöbleka, se zna, ni za us'k dan,
muöre bet praznik posjebno svečan.*

*Če pridejo noše vre znamo de bo,
ni treba jem duaste besed,
zaduaste prijazen pogljed,
n'm uane povejo razluöčno kej smo!*

Pošteni rodoljubi, hrabri fantje (III. del)

Stanislav Simčič

Ureja Ivo Jevnikar

V tretjem delu svojega sestavka nekdanji primorski padalec Stanislav Simčič kratko opisuje, kaj vsega je počel v času od italijanske kapitulacije do konca vojne. Kot partizan je opravljal sabotaže na Primorskem, Štajerskem in Koroškem, predaval je podčastnikom in častnikom, že proti koncu vojne pa je padla nanj temna senca Ozne.

Ivo Jevnikar

NAD MOSTOVE

Povedal sem mu, da sta to prava giganta in da bi bila potrebna poln tovornjak eksploziva ter najmanj bataljon izurjenega moštva, da bi to lahko izvršili. Nasmehnil se je in rekel, naj naredimo, kar moremo.

Ko smo prišli tja, smo videli, da sta mosta že zastražena, pa tudi poti so že patroljirali. Prehod prek mosta smo si neka-ko izsilili in minirali progo nad Podgoro, saj se električne naprave pri vsakem miniranju zelo poškodujejo z relativno majhno količino streliva. Od tam smo šli v Rubije, kjer ni bilo stražarjev, pa smo z ostankom razstreliva zaminirali oba mosta, nato smo se vračali v smeri Gabrij.

Na poti smo srečali večjo skupino italijanskih vojakov, ki so hiteli proti Furlaniji, da bi čimprej prišli med svoje. Obvestili smo jih, da bo zdaj zdaj počilo, zato naj malo počakajo, da jih kame-rije ne poškoduje. Žal nam je bilo mladeničev.

Res je kmalu počilo, mi pa smo se vrnili na Vogrsko, kjer nas je čakala že druga naloga.

Padalec Cvetko Šuligoj je bil težko ranjen v trebuh, ko so napadali most v Mirnu. Odnegli so ga na zdravljenje. Ostala sva z Gorjancem. On je dobil nalogo, da poruši oba mosta prek Vipave v Prvačini, jaz pa naj porušim solkanski most. Ker pa je tega že zastražila nemška vojska, je k sreči ostal nepoškodovan. Pa sva dobila ukaz, da greva na progo Trst-Tržič in tam malo "popraskava".

Tokrat smo imeli več eksploziva kot prvč, imeli smo tudi star tovornjak "Sauer" s trdimi gumami in verigo. Odšli smo preko Renč in Kostanjevice v Brestovico. Tam smo se povezali s krajevnimi borci in skupaj organizirali napad na viadukt, pod katerim danes teče avtocesta, takrat pa je tekel le odliv voda iz Doberdobskega jezera. Strokovno in srečno smo izpeljali akcijo. Viadukt je bil poškodovan, električna na-

Avtor sestavka, primorski padalec Stanislav Simčič leta 1942 v predmestju Meadi v Kairu. Ta in ostale slike do konca sestavka so iz Simčičevega osebne- ga albuma.

peljava tudi. Mi pa smo se vsi srečno vrnili v Brestovico.

NEMŠKA OFENZIVA

Med srečanjem z nemško patroljo je bil eden izmed domačih partizanov ranjen. Tisto jutro se je začela velika nemška ofenziva, ki je pometla z "goriško fronto" in se nadaljevala prek vse Slovenije. Vračanje ni bilo tako preprosto. Vse ceste so bile preplavljene s kolonami Nemcev, ki se sicer niso veliko zadrževali po vaseh, bili pa so zelo oprezni, tako da nam je bilo večkrat zelo vroče. Peš smo se po grmovju in gričevju prebili do Renškega Vrha in od tam opazovali, kako se valijo kolone po cestah Vipavske doline.

Tam na gmajni se je medtem nabrala cela gneča razhajkanih partizanov, večinoma brez reda in orožja. Ko je bil že mrak, smo se približali vasi Gradišče in ponoči prečkali Vipavo, cesto in železnico ter se med vinogradi okoli Dornberka (kjer je bilo mnogo Nemcev) prebili do vasi Vrtovin ter se rešili na goro Čaven. Pripomniti moram, da se je med potjo večina razhajkancev pridružila naši koloni. Tako smo se namnožili, da sem imel težave, vse to voditi.

Tam sva se z Gorjancem zgrešila in šla dalje ločeno. Od takrat ga nisem več videl, čeprav sem o njem slišal samo dobro.

Skoraj deset dni mi je bilo potrebnih, da sem se končno vrnil v štab Cone, pod katerega sem spadal in kateremu sem se javil. Štab Cone je bil takrat v Cerknem. Hotel sem se opravičiti, ker me ni bilo tako dolgo, pa mi je poveljnik zaupal, da ima težave, kajti tam je bila skupina kakih 70 britanskih častnikov in vojakov, ki so se bili rešili iz ujetništva, pa bi jih bilo treba poslati naprej na Notranjsko: "Ti znaš angleško, izurjen si dobro, pa bi jih vodil in tam oddal prvi enoti, ki jo boš srečal!"

Vodil sem jih prek Žirovskega Vrha, Logatca pa preko ceste in proge v

gozd okoli Rakeka. Na nesrečo je bila baš takrat nemška ofenziva, ki je bila za nas, tudi zaradi pomoči "bele garde", smrtno nevarna. Vodil sem Britance križem kražem po gozdu, spretno se izmikajoč operativnemu predelu, in jih srečno privedel v štab XIV. divizije. Komandant Bračič se je prijel za glavo: "Kako si mogel kljub ofenzivi privedi tako skupino, pa še nepoškodovano, srečno k nam?" Odgovoril sem mu: "Partizanska sreča, pač."

PREDAVANJA ZA MINERCE

Ko sem se vrnil, je bil komandant Dušan Kveder zelo zadovoljen. Predlagal me je za kandidata Partije in mi dal mesto predavatelja na Podčastniški šoli IX. korpusa. Ko pa se je ustanovila Častniška šola pri IX. korpusu, sem bil izbran za predavatelja gverile in sabotaže na inženirsko-tehničnem oddelku te šole.

Za ta predmet je takrat vladalo veliko zanimanje, saj so bili "minerici" (tako so jih takrat imenovali) zelo cenjeni. Ko se je ta šola razformirala v avgustu 1944, je bil večji del predavateljskega kadra premeščen v Častniško šolo pri Glavnem štabu Slovenije. Tako je bilo tudi z mano in ostal sem v Metliki do jeseni, ko sem bil premeščen na Štajersko, in sicer v Zgornjo Savinjsko dolino na tamkajšnjo Podčastniško šolo, kjer je primanjkovalo strokovnih predavateljev.

Že v decembru pa sem moral z bataljonom Tomšičeve brigade, ki je bil določen za izpopolnitev razhajkanega Lackovega odreda, ki je operiral na levem bregu reke Drave, na meji z Avstrijo. Nemška ofenziva ga je bila razgnala in potrebna je bila nova sila, da bi se tam obnovila partizanska dejavnost.

Že v decembru pa sem moral z bataljonom Tomšičeve brigade, ki je bil določen za izpopolnitev razhajkanega Lackovega odreda, ki je operiral na levem bregu reke Drave, na meji z Avstrijo. Nemška ofenziva ga je bila razgnala in potrebna je bila nova sila, da bi se tam obnovila partizanska dejavnost.

SABOTAŽA NA OZEMLJU RAJHA

Moja naloga je bila, da čimprej usposobim diverzantsko skupino za napade na infrastrukture tiste-

Cvetko Šuligoj (levo) in Stanislav Simčič s spoladli 1943 na Keopsovi piramidi pri Kairu.

Pripadnika SOE, poznejša padalca in minerja, prijatelja Stanislav Simčič (levo) in Cvetko Šuligoj (desno) poleti 1942 v Gizi pri Kairu.

ga območja. V ta namen sem zbral 20 fantov, večinoma dezertarjev iz nemške vojske, štajerskih Slovencev. Vsi so bili izurjeni vojaki in zelo disciplinirani učenci.

Ko se mi je zdelo, da so po celodnevni predavanjih pridobili osnovno znanje, smo šli na praktični del pouka kar na progo. V noči na 15. december smo med postajama Špilje (Spiel-feld) in Lipnica (Leibnitz) namestili eksploziv na progo in čakali na prihod vlaka. Ko je prisopihal in stlačil mino, smo slišali strašno eksplozijo, bruhanje iz prevrnjene lokomotive in škripanje vozov. Tudi človeških krikov ni manjkalo. Urno smo pobegnili v noč. Po poznejših poročilih se je govorilo o več kot 160 mrtvih in ranjenih Nemcih. To je bil vojaški transport, ki je prevahal ljudi in material na nemško fronto.

Po tem dogodku so Nemci zelo zastražili progo in veliko težje se ji je bilo približati. Sicer pa so mene takrat imenovali za pomočnika inženirsko-tehničnega referenta za Slovenijo in moral sem nujno zapustiti odred ter se podati na dolgo in težavno pot v Glavni štab v Kočevski Rog.

KONEC VOJNE

Ker se je vojna bližala koncu, je bila Rdeča armada že na Madžarskem, Štajerska pa je bila polna umikajočih se vojakov, a tudi civilistov. Titovo letalstvo je neprenehoma preletavalo pokrajino, tako da so se morali Nemci skrivati po goščavah, kar je bilo za nas slabo.

Da ne bom opisoval celotne odisejate tega potovanja: v Glavni štab sem došel, ko se je ta

nahajal že v Trstu. Ko sem se tam javil komandantu Glavnega štaba generalu Dušanu Kvedru in ga prosil za razumevanje za mojo zamudo, je zamahnil z roko in dejal: "Nič ne maraj, saj je vojna končana."

V mojem oddelku so mi povedali, da se razformira. Meni so odredili, da grem v Ljubljano v inženirsko-tehnično divizijo. Dali so mi spremno pismo in 20 dni časa, da se javim tam. Razume se, da sem najprej šel domov, počakal na iztek časa in se javil točno ob izteku v štabu divizije.

Ko sem v štabu predal spremno pismo in ga je neki častnik začel brati, me je stalno pogledoval.

Začuden ga vprašam, kaj takega piše, ali me morda tako hvalijo. Pogledal me je in rekel: "Alal ti vera!" To sem imel za pozitivno.

(se nadaljuje)

Vladimir Kos

Na božji tehtnici

*Za Tvoje bo Srcé kdo drug zamena?
bo kdo iz zgodovine slike vzela,
ko križ si dal na bičana ramena
in ni nihče Ti krone trnov snela.*

*Takrat nihče od nas še ni bil rojen,
a Ti si vedel, kakšno bo srcé,
zaljubljeno v načrte zemske svoje,
boječ se smrti, ki razruši vse.*

*Zato si vstal od mrtvih, Zmagoslaven,
za nas premagal si peklenko smrt.
Na božji tehtnici uteži sprave
brez Tebe ni, le greh in svet razdrt.*

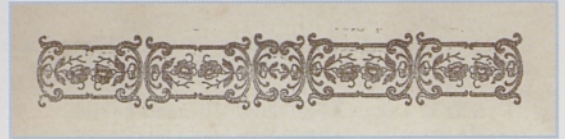
*Če dih ljubezni pesem orkestrira -
kako pred Tabo naj ostanem tih?
Nobeni pesmi Ti se ne upiraš -
vesel si, če je srčno dober stih.*

Bruna M. Pertot

Moč in čar pečatov

Lešniki so za mladino: košek smo jih vam nabrali; strli, vrgli v stran lupino, jedro boste pozobali.

Lešniki so bili objavljeni l. 1906. Takrat je prastric Francele, po domače Drjač, imel

že 38 let in ni vedel, da jih bo nekoč imel pod domačo streho, *Lešnike* namreč, v ženini orehovi skrinji. Morda ni nikoli vedel, da so

tja prišli. Zagotovo ni vedel, da bodo tam tudi ostali.

Življenje je bilo lepo, dasi nelahko: malo na morju, da si kaj ulovil, malo na njivi, ob nedeljah pa posedanje v društveni gostilni ali v dvorani na koncertu domačega pevskega društva.

Tudi *Lešniki* so delo pesnika in pisatelja Jožefa Stritarja, tudi te je izdala in založila Družba svetega Mohorja v Celovcu. Knjižico (223 strani, 13 x 17 cm) so kasneje dali vezati in vestni knjigovez jo je vdela v platnice iz trde lepenke in prilepil nanje prvotno originalno sliko: mati z otroki in s košaro lešnikov in hlebom. Dobrot

sta deležna tudi veverica in polh.

9. Žabja svatba.

Svatbo žabe so imele,
zbrane iz sosednjih mlak;
jedle, pile so in pele:
rega rega reg, kvak kvak!

Knjiga je nekoč bila last pevskega društva Adrija, ki je imelo sedež pod streho Narodnega doma v Barkovljah, ki je stal nedaleč od cerkve, točno tam, kjer je danes zavod za slepe. Od tam se je takrat še videlo na morje in ko je prastric skupaj z vaščani tam srkal kapljico z domačega brega, so že mnoge oči bile uprte v hrib in ugibale, kako bi se ga dalo iztrgati domačinom. Narodni dom so l. 1921 polili z bencinom in ga sežgali. Skrbno so brisali tudi vsak spomin. Leta in leta. Mnogi Barkovljani so se rodili in se postarali, na da bi vedeli, da je tu, na tem kraju, stal nekoč slovenski kulturni hram.

Ostali so *Lešniki* s pečatom, ki ni nem - govori. Pravzaprav govori: pečat in knjiga, zbirka proze in pesmi za mladino.

Mitja Petaros

O Bledu

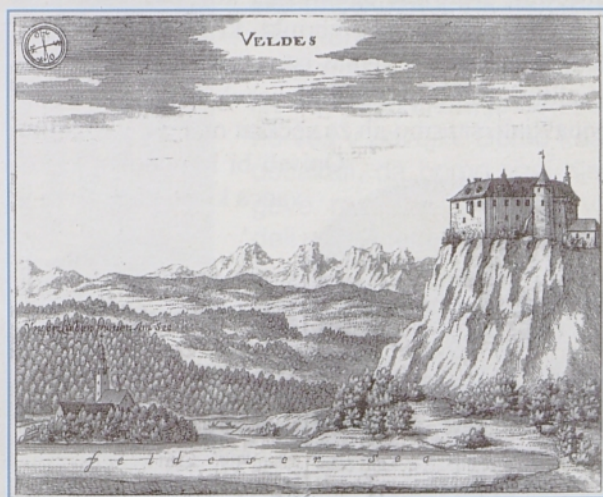
Bled je naselje na Gorenjskem, na obrežju istoimenskega jezera in je sestavljeno iz več nekdanjih samostojnih vasi (Mlino, Želeče, Zagorica, Grad, Rečica), ki so nastajale v zgodnjem srednjem veku. Letos praznujemo tisočletnico prve pismene omembe Bleda, ko se na doslej najstarejšem najdenem dokumentu omenja kraj s tem imenom.

Pokrajina je bila obljudena seveda že mnogo prej: najstarejši arheološki sledovi človekove prisotnosti segajo v mlajši paleolitik. Ljudje so že v pradavnini cenili te kraje zaradi prijetnega podnebja in pokrajine, ki leži na približno 500 m nadmorske višine. V vsej blejski okolici so bogata arheološka najdišča iz najrazličnejših obdobj (od prazgodovine do zgodnjega srednjega veka, sledovi človeške prisotnosti so tudi iz časa preseljevanja narodov in staroslovanskega obdobja). Bled je vstopil v novo zgodovinsko obdobje z darovnico nemškega cesarja Henrika II. škofom iz Briksna na Južnem Tirolskem leta 1004, ko jim je podaril obsežno posest v Blejskem kotu (med Savo Bohinjko in Savo Dolinko). Ti škofje in njihovi potomci so imeli svoj sedež na gradu in so ostali lastniki kraja vse fevdalno obdobje (cerkev na otoku je bila last briksenske proštije vse do leta 1842), občasno so posest upravljali njim podložni vitezi; leta 1803 je blejska posest postala državna lastnina (z ukazom dunajske dvorne komisije), a že z ustanovitvijo Ilirskih provinc leta 1809 je Bled postal last francoskega imperija, po njegovem razpadu je leta 1813 prešel pod avstrijskega cesarja, ki ga je vrnil briksenskim škofom; ti so kasneje posest prodali in kraj je nato večkrat zamenjal lastnike.

Bled je že zgodaj postal pomembna izletniška točka, kot romarski kraj je slovel zaradi cerkvice na otoku, kmalu je postal simbol slovenstva ("biser v Alpah"). Od 19. stoletja dalje se je izredno razvil turizem, velike zasluge ima pri tem švicarski hidropat Arnold Rikli, ki je ob blejskem jezeru postavil leta 1854 sončno in zračno zdravilišče (termalni jezerski vrelni pa so bili znani že veliko prej, vodo iz vrelcev so že leta 1822 speljali v bazen pod pokrito lopo). Mednarodnemu slovesu Bleda je nedvomno prispevala tudi Bohinjska železnica, proga, ki preko Gorenjske do Trsta povezuje Evropo z Jadranskim morjem. Grajena je bila v letih od 1901 do 1906, prva

zamisel zanjo pa sega v leto 1870. Baje da se tedaj geologi niso strinjali z izbrano traso proge (predvsem zaradi težav pri gradnji), a je ta obveljala pod pritiskom nemških veleposestnikov, ki so tako povezali plavžarsko industrijo iz Škednja z železarnami v Jesenicah. Leta 1885 so si knezi Windischgratz postavili na Mlinu дворец (tu so bili od leta 1920 dalje na počitnicah tudi vsi iz kraljeve družine Karadordevicov), ki so ga nato v novi državni ureditvi leta 1947 dogradili v Vilo Bled, kjer je imel Josip Broz-Tito svojo rezidenco in je kmalu postala tudi protokolarni objekt. Pomemben in zanimiv je tudi blejski grad, ki na 139 m visoki skali gospodari nad jezerom. Nastal je na začetku 11. stoletja in je kljub mnogim kasnejšim prezidavam in obnavljanjem ohranil gotsko tlorisno zasnovo, ki sledi oblikam pečine, na kateri stoji brez lastnih temeljev, saj jih ne potrebuje. V gradu je tudi kapela iz 16. stoletja, posvečena briksenskima patronoma sv. Ingelnuinu in sv. Albuinu (freske so iz časov okoli leta 1700). Sedaj sta ob kapeli tudi muzej in restavracija.

Znamenita in vsem poznana je cerkvice, ki stoji na otočku sredi blejskega jezera. Arheologi so tam izkopali sledove že petih prastarih cerkva, tako da je izpričana že več kot tisočletna prisotnost krščanstva na otoku (prva cerkvena stavba naj bi bila iz 8. stoletja). Podružniška cerkev na blejskem otoku je posvečena Mariji oz. Marijinemu vnebovzetju in je v

Bled v upodobitvi J. V. Valvasorja.

preteklosti dočakala marsikaj, večkrat so jo gradili in obnavljali (v raznih arhitektonskih slogih seveda, odvisno od dobe), leta 1511 jo je tudi močno poškodoval potres. Današnja zgodnjebaročna cerkev je iz 17. stoletja; na jugu otoka so zgradili mogočno stopnišče z devetindevedesetimi stopnicami (iz leta 1655), ki vodijo od pristana do vrha otoka. V cerkvi je izredno čaščen Marijin kipec, ki je iz gotskega obdobja (okoli leta 1465) in so ga kasneje večkrat prenavljali (še posebno v baročnem času, takšen se je na bogatem baročnem oltarju ohranil do danes). Turisti se spominjajo tudi "zvona želja", ki so ga ulili leta 1534, in nanj radi pritrkujejo. Blejska župnijska cerkev pa stoji pod grajskim hribom in je posvečena sv. Martinu, zgradili so jo na začetku prejšnjega stoletja (gradnjo so dokončali leta 1905) v neogotskem slogu na prostoru, kjer je že prej stala starejša cerkev.

Uradno je bil Bled razglašen za mesto leta 1951, saj ni običajno, da bi izrazito turistični oz. počitniški kraji dosegli to čast oz. samostojnost, da tako lahko sami odločajo o lastni gospodarski usodi. Svoječas je bil Bled tudi samostojna občina, nato je z reformo v začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja prešel pod občino Radovljica. Šele leta 1994 z po odločitvijo državnega zbora Republike Slovenije, ko je Blejski kot spet postal samostojna občina, so tu ponovno izvolili svojega župana in občinski svet.

Tisočletnice prve pismene omembe Bleda se seveda letos spominjajo z najrazličnejšimi prireditvami skozi celo leto. Ob tej priložnosti je tudi Banka Slovenije nakovala spominska kovanca v zlahtnih kovinah. Zlatniki in srebrniki, ki jih izdaja Banka Slovenije, sledijo vedno istim tehničnim pravilom (o zlitini, teži in premeru novcev), zato jih ne bomo ponavljali, saj smo jih že večkrat omenili v Mladiki.

Opisali bi le podobo, ki kovanca krasi: na reverzu je

Grb z gradom in otokom.

prikazana silhueta otoka s cerkvijo ob pečini in z gradom nad vzpetino (izbrana risba zelo spominja na sedanji blejski grb), spodaj pa je napis BLED 1004-2004, averz je kot običajno nekoliko prazen, saj ima le letnico izdaje ob vrednosti kovanca in imenu države, ki je novce izdala. Tokrat je avtor upodobitve na kovancih Boštjan Gabrovšek iz Trziča, medtem ko jih je graviral Jan Černaj iz Mincovne Kremnice (slovaške kovnice, ki je novce skovala). Banka Slovenije je tokrat novce kovala celo dvakrat, saj

so zaradi velikega povpraševaja kmalu pošli (čeprav jih je Banka pred kovanjem ponujala raznim ustanovam in občini, ni bilo posluha do nakupa oz. naročila priložnostnih novcev; po prvi izdaji, ki je izredno hitro pošla, so razni politiki in vplivni možje skoraj "zahtevali", da bi ponovno nakovali dodatno število kovancev. Po zakonskem odloku, ki je dovoljeval novo kovanje, je izdajatelj ustregel željam in spet nakoval priložnostne kovance, ki se od prve serije razlikujejo le po obodu, kjer je nazobčanje redkejše, saj niso imeli dovolj časa, da bi spreminjali celo upodobitev na novcih.). Tako so prvemu kovanju, ki je bil odjemalcem na razpolago od 13. aprila dalje in je štel 300 zlatnikov in 1500 srebrnikov, dodali drugo kovanje s 500 zlatniki in 1000 srebrniki od 7. junija 2004, žal pa so tudi vsi ti novci že pošli. To pa niso bili edini kovanci, ki jih je Banka Slovenije posvetila Bledu, saj se bodo nekateri spomnili, da so že leta 2002 izdali priložnostne zlatnike in srebrnike ob 35. šahovski olimpijadi, ki se je vršila prav na Bledu (tudi takrat smo bili priča dveh različic kovancev, a so dvakrat nakovali le srebrnike, in sicer 1000 v prvi in prav toliko v drugi izdaji, vedno le s spremenjenim obodom). To je bila največja športna prireditev, ki se je doslej vršila na Bledu, od 25. oktobra do 10. novembra 2002; udeležile so se je reprezentance iz 142 držav in je odlično uspela.

Nanizanje najrazličnejših podatkov in skromni zapis o zgodovini Bleda ob njegovi tisočletnici je le v potrdilo, da se lahko z numizmatiko učimo in da je lahko izid novih kovancev tudi izziv, da bi bolje spoznali vzroke izdaje in sploh vse, kar stoji za tem oz. da bi se podrobneje spustili v zgodovinsko sfero, ki spremlja izid novih novcev. Tako lahko tudi numizmatika prispeva, da bi bolje spoznali Bled in "z okol'šč'no to podobo raja", kot je že zapisal Prešeren, v teh toplih poletnih dneh...

Tisočletnica Bleda na srebrniku in zlatniku.

Drago Štoka

V osrčju Evrope

Julij je bil tokrat vroč in soparen, zato mi je kar prijetno del jutranji naliv z grmenjem, ki me je zbudil navsezgodaj v periferiji Strasbourg, prelepem francoskem mestu, sedežu evropskega parlamenta in njegovih upravnih in političnih institucij. Prenočil sem pravzaprav v Kehl, mestecu onkraj Rena v nemški deželi, a pot do parlamenta je bila kratka.

Ko sem prestopil prag velike in mogočne stavbe šele pred nekaj leti zgrajenega parlamenta in čakal, da pristojni uradniki opravijo vsotopne formalnosti, mi je misel šla v pravkar minulo volivno kampanjo za evropski parlament, med katero smo tako zelo poudarjali našo bodočnost, ki je, če že ne vsa, pa gotovo v veliki meri odvisna od tega, kar se bo v tej stavbi, to je evropskem parlamentu, delalo, govorilo, pisalo, sklenilo.

Od daljne druge polovice petdesetih let, ko so se trije evropski velikani dvignili nad vse ostale in začeli polagati temelje novi Evropi, se je na naši celini toliko zgodilo, da se tega še ne moremo zavedati.

Schumann, De Gasperi, Adenauer, trije politični velikani so našemu času vtisnili neizbrisni pečat. Naša celina je že skoro šestdeset let brez vojne. Po prvi in drugi svetovni vojni, po še prejšnjih brezštevilih vojnah in spopadih med narodi in državami Evrope na evropskih tleh samih, smo zdaj že več kot pol stoletja v miru in prispevamo po svojih čeprav večkrat šibkih močeh, da bi se ta mir razširil na vseh pet celin, na vso našo zemljo. Omenjeni trije politiki, ustvarjalci nove Evrope, so takemu miru položili trdne temelje.

In zdaj smo mi tu, da prispevamo svoj delež rasti naše celine, prav vsi smo za to

poklicani, mlajši in starejši, ženske in moški, pripadniki vseh narodov, vseh evropskih narodov in držav. Bomo znali dati svoj prispevek temu, kar čas od nas želi, hoče, naravnost terja?

Gledam in opazujem obraze, ki vstopajo v mogočni parlament. Srečam in izmenjam nekaj bolj ali manj vpljudnostnih besed z mnogimi od njih, saj nekatere tudi osebno poznam. Zaklepetam se celo z meni znanimi evropskimi poslanci, pa me odtegne od vseh tajnica južnotirolskega poslanca Michla Ebnerja, s katerim sva bila pri volitvah v navezi, v politični in narodnostni povezavi, in me odpelje v zgornje prostore. Posrečena in daljnovidna je bila ta povezava med južnotirolsko planiko in našo slovensko lipo, tako na narodnem kot na političnem polju. S poslancem Ebnerjem, zdaj že prijateljem, greva bežno, čeprav temeljito skozi ves spektrum naših vprašanj, predvsem seveda onih, ki zadevajo našo narodno skupnost, ki živi, se jezi, trpi, a odločno vztraja na celotnem loku naše zemlje, od miljskih gričev do Matajurja in Višarij. Živi, trpi, a vztraja, čeprav v vedno težjih raz-

merah, saj ji oblasti v Rimu ne polagajo na poti kake lepe preproge ali dišeče cvetje, ampak raje prej bodeče trnje: zaščitni zakon, naš toliko pričakovani, na moč hoteni, končno pa za silo "skup zmetani" in zato nezadovoljiv zaščitni zakon, je še vedno ves v povojih. Bomo kdaj dočakali, da bomo vsaj njegove resnejše predloge videli udejanjene? Veliko vprašanje, ki mu ne jaz, še manj pa Ebner ne znava dati konkretnega odgovora.

Potem, po dolgi in izčrpni analizi vsega našega dobrega in manj dobrega stanja, prosim prijatelja, ki je že tretjo mandatno dobo bil izvoljen v evropski parlament,

Drago Štoka pred evropskim parlamentom.

Michael Ebner in Drago Štoka.

naj pokliče po končanem zasedanju koga od slovenskih poslancev, da se z njimi pomenim o naših problemih, saj smo Slovenci onkraj meje kljub vsemu le "del slovenskega naroda", naroda kot celote od Trsta do Murske Sobote. Že po nekaj minutah govorim z Lojzutom Peterletom. Pozna natanko in dobro našo situacijo, pa tudi na Koroškem. Govoriva, oziroma govorimo vsi trije isti jezik, kar zadeva prihodnost naših narodnih skupnosti v Evropi, Evropi brez meja, Evropi brez vojn, Evropi brez narodne mržnje.

Potem se razidemo, ker morata Ebner in Peterle v avlo, jaz pa na tribuno za povabljenca. V teku je glasovanje za novega evropskega predsednika. Ni važno, kateri stranki bo pripadal novi predsednik, važno je, da bo pošten v svojih dejanjih in odločitvah tudi takrat, ko bo šlo za življenje in razvoj pripadnikov narodnih skupnosti in manjšin v Evropi, za njih pravično in nemoteno življenje v katerikoli evropski državi živijo. Teh pripadnikov narodnih skupnosti je nad petdeset milijonov, tudi Slovenci smo seveda med njimi, Slovenci iz dežele Furlanije-Juljske krajine.

Evropa ne bo več celina ideologij, političnih strasti, strankarskih spopadov, ker to ne more več biti, bo pa vedno bolj Evropa narodov in posebej narodnih skupnosti.

Slovenska skupnost, edina slovenska stranka v Italiji, kateri pripadam in sem z Ebnerjem tudi zanjo bil boj na minulih evropskih volitvah, je ponovno potrdila svojo pot, zopet šla na svojo zgodovinsko pot, ki jo bo vedno bolj približevala narodom in narodnim skupnostim Evrope, jo vedno bolj silila v objem Evrope, pot ki bo znala odvrniti od sebe vsako sovraštvo, vsako mržnjo, vsako zaničevanje med pripadniki raznih narodov, ker ve, da je njen cilj en sam: Evropa narodov, Evropa brez meja, Evropa brez vsake krivice. Trdno sem prepričan, da smo na pravi poti.

Vladimir Kos

Odprl sem oko

*Nebo biló je davi še zaspano
in žarki so se obotavljali,
kot da z nočjo plesáli so kankán
ob morju, kjer jasmín opoj nalíva.*

*Zakaj bi jim raztrgal lepe sanje?
Saj ni jih dosti, rahle so kot dih.
Prav tiho sem zaveso zvelkel vstran,
odprl okno, da je mir zanihal.*

*K políci z lončkom, polnim rož umetnih,
pristane ptiček mlad, zagostoli.
Pogleda me in spet spusti se v let.
Le kaj ga je za hip razveselilo?*

*Z očmi sledim mu, saj ne znam leteti.
Na veji borovi pristane, skrit.
Me čuješ? Pridi kdaj na okno pet -
drobtinic ti nasipal bom v koritce.*

*In če so žarki kdaj pri nas neradi,
se bodo morali nasmehniti:
o nébesu cvrlič v modrini nad,
ki jih nihče ne zna nadomestiti.*

Pavle Borštnik

Nekaj odmevov ob ukinitvi Glasa Amerike

Kot smo že poročali, so ameriške oblasti spomladi ukinitve slovenske oddaje Glasa Amerike. Za kak spominski utrinek in krajše razmišljanje ob tem dogodku smo zaprosili znanega javnega delavca iz ZDA Pavleta Borštnika, ki se je na prošnjo prijazno odzval.

Pavle Borštnik, rojen leta 1925 v Ljubljani, je bil pred upokojitvijo prvi vodja samostojne slovenske sekcije Glasa Amerike v Washingtonu. Zadnja leta ponovno živi nedaleč od Clevelanda, kjer med drugim v Ameriški domovini objavlja zanimive komentarje o preteklih, zlasti pa sedanjih slovenskih političnih razmerah. Izdal je tudi več leposlovnih in strokovnih knjig (leta 1998 v Ljubljani knjigo Pozabljena zgodba slovenske nacionalne ilegale), nekaj pa jih ima še v predalu.

S prvim aprilom letošnjega leta je dokončno utihnil slovenski Glas Amerike. Oddaje, ki so se pričele davnega leta 1942, sredi vojnega viharja v Evropi, so tako prešle v zgodovino.

Pred mikrofoni Glasa Amerike sem preživel domala četrt stoletja. V takratni Jugoslovanski sekciji so bili ob mojem prihodu štirje Slovenci in en Hrvat, ki je dodobra obvladal slovenščino, toda samo dva sta se v resnici ukvarjala s slovenskimi oddajami, ki so zaradi tega nujno trpele na kvaliteti in učinkovitosti. Ostali trije so delali v "jugoslovanski", se pravi v glavnem - srbski sekciji kot producerji in tehniki. Takratni šef jugoslovanske sekcije pa je tudi mene šele po nekaj tednih "pripustil" v slovensko sekcijo, tako da je nekoliko lažje zadihala.

To manevriranje je bilo del dobro premišljene politike srbskih članov Jugoslovanske sekcije, ki so v ta namen tudi učinkovito pridobivali naklonjenost nekaterih funkcionarjev Agencije za informacije, katere del je bil Glas Amerike. Eden izmed rezultatov teh prizadevanj je bil tudi v dejstvu, da nam je ves čas dela v sekciji v podzavesti kljuvala misel: kaj če nas ukinejo? Pa to ni bila nekakšna umišljena skrb. Bila je absolutno realistična možnost, s katero smo računali vsi, ki smo pri teh oddajah sodelovali.

Lahko bi tudi mirne duše rekli, da se je možnost ukinitve slovenskih oddaj akutno zaostila prav v času, ko sem se pridružil slovenski ekipi. Takrat se tega nismo zavedali, toda v domovini so že bili zaznavni tokovi, ki so nakazovali končno usodo Jugoslavije. V Beogradu, v centru srbstva, ki je bilo najbolj zainteresirano za kontinuiteto Jugoslavije, so se tega dodobra zavedali. V samih Združenih državah

pa je ves čas deloval močan srbski lobby in oboji so nekako nagonsko čutili, da so slovenske oddaje same po sebi nekaj element, ki koristi tistim že omenjenim sredobežnim tokovom, vodečim v končni razkroj Jugoslavije.

Samo tako je namreč mogoče razložiti argumente, s katerimi so odgovorni ljudje "dokazovali", zakaj naj bi bile slovenske oddaje opuščene. Med glavnimi je bil še in še ponavljan argument, da vsi Slovenci tako in tako govorijo ali razumejo srbohrvaško, čemu torej "tratiti" državne fonde za ločene oddaje v slovenskem jeziku. Vprašanje človekovih pravic takrat še ni bilo tako zelo v ospredju, da bi ga lahko kdo pomolil pod nos ljudem, ki so tako poniževalno obravnavali suvereni slovenski narod. Iz domovine smo prejemale jezna pisma: kaj počnete vi, ameriški Slovenci, da še ubogih 30 minut slovenskega programa dnevno ne morete obdržati?

Tako so se vrstili "napadi" drug za drugim, kot ofenzive na soški fronti med prvo svetovno vojno. Leta 1975 se jim je posrečilo in za skoraj leto dni so slovenski mikrofoni umolkneli. Oživel jih je senator Frank Lausche, nekdanji clevelandski župan in guverner države Ohio. Z njemu lastno duhovito zgovornostjo je stari "Ribčan" ob zanesljivi, prefinjeni asistenci profesorja Cirila Žebota z univerze Georgetown v Washingtonu in poslanca Joea Skubica iz države Kansas ovrgel "uradne" argumente in nas spravil nazaj pred mikrofone.

Potem je bil nekaj let mir, a prišli so časi "skupnih jeder", in v to ofenzivo se je organsko vključila tudi nova akcija proti slovenskim oddajam Glasa Amerike. Lausche in Žebot pa sta spet triumfirala.

Slovenski glas iz Amerike je donel naprej...

Zataknilo se je ob spremembah v Evropi. Ko je zgrmela vzhodna Evropa in za njo Sovjetska zveza, je Glas Amerike, ali vsaj njegova evropska sekcija, v resnici izgubil svoj "raison d'être". Število poslušalcev je upadlo, gradivo Glasa Amerike je bilo vse teže in teže "plasirati" pri krajevnih postajah, da bi ga prenašale ob svojem času, svetovno dogajanje se je domala preko noči dramatično preneslo na Bližnji vzhod, uradni Washington je temu primerno reagiral in tako se je aprila leta 2004 iztekel čas večine evropskih oddaj, ne samo slovenskih.

Ironično je seveda dejstvo, da so s tem pravzaprav le "prevladali" tisti krogi, ki so si za to prizadevali vsa dolga leta poprej. Oddaje v srbskem in hrvaškem jeziku so namreč obstale, dodane pa so jim bile menda še oddaje v "bosanskem" (?) in makedonskem jeziku. Balkan ostaja slej ko prej nemiren...

To bi bil nekakšen "zunanji okvir" dogajanja okrog slovenskega Glasa Amerike. Znotraj tega okvira pa so se seveda vrstile zgodbe in zgodbice, človeška prerivanja in zbivanja, ambicije in letargija, veselja, jeza, napetosti in kameraderija, kot v vsaki človeški družbi. Živel in delali smo v ambientu, v katerem smo se čutili močno navezani na dogajanja nekje tam daleč za morjem, in tu in tam smo z veseljem ugotovili, da je naš "glas" nekje le zazvenel, nekemu le govoril tisto, kar si je želel slišati, vsem

pa dopovedoval, da slovenski živelj vztraja tudi na drugi strani oceana.

Pritisk političnega dogajanja je popustil šele z nastopom samostojne Slovenije. Takrat je bila osnova tudi samostojna Slovenska sekcija Glasa Amerike in v veliko zadoščenje in čast mi je bilo dejstvo, da sem bil njen prvi šef. V tednih in mesecih, ki so sledili, je Slovenska sekcija na vseh področjih in v vseh ozirih dosegla več kot prej vsa leta skupaj v okviru jugoslovanske sekcije. Bili smo povsem svobodni v poročanju in izbiranju primernih poročil in komentarjev. Po drugi strani pa se je seveda pričel iztekati čas relevantnosti teh oddaj kot takih...

Kaj sedaj?

Slovinci v Evropi so prav v času, ko je utihnil Glas Amerike, dosegli izreden uspeh: prvič v zgodovini, kot je opozoril Andrej Bajuk, VSI živijo znotraj iste politične strukture, čeprav porazdeljeni po različnih administrativnih enotah.

In kaj bo s Slovenci v Ameriki? Dejstvo, da je utihnil njihov "glas", vsekakor ne napoveduje nič optimističnega... Slovenska skupnost v Ameriki se stara in izgublja v večnost... Mlade generacije bremena, ki so ga nosili njihovi očetje, ne bodo zmogle, dotoka novih sil ni... Ostala bodo samo imena, opuščene fare, patetična pokopališča...

Pa vendar: v ameriškem mozaiku so tudi slovenski biseri!

Literarni natečaj

"MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXXII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

2. Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA	PESMI
prva nagrada 300 €	prva nagrada 150 €
druga nagrada 200 €	druga nagrada 100 €
tretja nagrada 150 €	tretja nagrada 70 €

3. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 1. DECEMBRA 2004. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali

šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).

4. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku - Prešernovem dnevu - na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2005. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Antena

FILATELIJA IN TABORNIŠTVO

To je naslov pregledne in bogato opremljene knjige Toneta Simončiča iz Ljubljane, ki nosi podnaslov "...po svetu in na območju Jugoslavije, slovenske skavtske znamke, tolmač pojmov..."

S pojmom "taborništvo" avtor zajema tako skavtsko kot taborniško izročilo doma in po svetu. Posebno poglavje posveča neuradnim znamkam, ki jih je za skavte pod vodstvom Marijana Trtnika v povojnih begunskih taboriščih po Italiji izdeloval arh. Dušan Svetlič.

"BREVIR" PROF. FRANCETA VRBINCA

Čeprav je izšla za lanski božič, smo še v času, da opozorimo na knjigo prof. Franceta Vrbinca iz Celovca 365 x slovensko - z jezikovnimi koticiki skozi leto, saj gre za "jezikovni brevir" z jezikovno mislijo za vsak dan. To je izbor iz Jezikovnih koticikov, ki jih avtor že več kot 13 let tedensko objavlja v cerkvenem listu Nedelja v Celovcu. Priročno, trdo vezano knjigo manjše oblike je založila Družina v Ljubljani, izšla pa je ob avtorjevi 80-letnici, ki jo je prof. France Vrbinca praznoval 21. januarja letos.

POSTAJA TOPOLOVE

V Topolovem v Benečiji se je 3. julija začel niz kulturnih prireditev Postaja Topolove, ki jih letos povezuje naslov Vrnitev.

ŠTEVERJAN 2004

34. Festival narodnozabavne glasbe, ki ga v Števerjanu prirejajo požrtvovalni člani in članice društva Franciškek Borgia Sedej, je bil letos od 2. do 4. julija. Pred številnim občinstvom se je pomerilo 31 ansamblov. Nagrado za najboljši ansambel so prejele Navihanke.

VALVASOR, SLOVENSKI LEONARDO - IZ BERGAMA DOMA

Cultura

Valvasor, Leonardo sloveno. E bergamasco

Johann Weichard nacque a Lubiana nel '600: ma i suoi avi erano i Valvassori di Telgate. Un grande scienziato, storico, ingegnere e topografo. La sua effigie è sulle banconote locali

«No Manifesto» di Villani vince il Premio Bonaldi

«Cittadino Europeo»

«No Manifesto» di Villani vince il Premio Bonaldi

«Cittadino Europeo»

Tako se glasi naslov članka, ki ga je najbolj razširjeni italijanski dnevnik "L'eco di Bergamo" 28. aprila namenil liku slovenskega polihistorja italijanskega rodu Johanna Weicharda Valvasorja. Avtor članka Alessandro Baldelli v zapisu poda življenjepis slovenskega znanstvenika 17. stoletja, od svetlih trenutkov do osamljene smrti v Krškem leta 1693, in posebej predstavi mnogostranskost Valvasorjevih zanimanj, pomen njegovih odkritij in načrtov ter ugled, ki ga je užival med sodobniki, saj so ga sprejeli celo v londonsko Royal Society, katere člani so takrat bili tudi Isaac Newton, Robert Hooke in Robert Boyle. Avtor članka poudari še italijanski izvor Valvasorjeve družine, saj je bil Valvasorjev prednik Gerolamo Vavassori doma iz kraja Telgate blizu italijanskega Bergama in je leta 1581 zapustil rodno mesto, da bi prevzel posestva, ki mu jih je bil zapustil pokojni stric Giovambattista. Ta se je bil že prej izselil v Slovenijo in s trgovanjem obogatel, ob smrti je vse zapustil v Italiji živečemu nečaku pod pogojem, da se preseli na Kranjsko.

Ob članku je še intervju z Mario Bidovec, raziskovalko na rimski univerzi "La Sapienza", ki v sodelovanju z nemško časnikarko Ingmar Palladini pripravlja v nemščini monografijo o Valvasorju. Maria Bidovec je z Vero Vetrh lani izdala pri Mladiki slovar slovenskih glagolov za Italijane.

Društvo slovenskih izobražencev na počitnicah

Raziskovalec Carlo Spartaco Capogreco in Ivo Jevnikar (levo); Štefan Pahor, Dušan Jakomin in pater Mirko Pelicon (desno)

V Peterlinovi dvorani v juliju in avgustu ne bo kulturnih večerov, ki so se redno odvijali od lanske jeseni. Društvo je sklenilo sezono 28. junija s predstavitvijo nove Rebulove knjige. Pregled kulturnih večerov v maju in juniju pa je naslednji: 3. maja sta DSI in Knjižnica Dušana Črneteta skupaj priredila srečanje z raziskovalcem Carlom Spartacom Capogrecom, ki je avtor knjige o italijanskih taboriščih z naslovom *I campi del Duce*. Avtorja je predstavil Ivo Jevnikar. Naslednji ponedeljek, 10. maja, je bila na vrsti diskusija o filmu Mela Gibsona *Kristusovo trpljenje*. Pri razgovoru so sode-

lovali Štefan Pahor, Mirko Pelicon in Dušan Jakomin. V ponedeljek, 17. maja, je dr. Stane Granda predstavil knjigo Petre Svolfšak *Soča, sveta reka*. V ponedeljek, 24. maja, pa je prof. Pavle Merku predstavil študijo Luise Antoni z naslovom *Odmevi opere Črne maske Marija Kogoja*. Študija je pravkar izšla pri Mladiki v Trstu. Tudi naslednji ponedeljek, 31. maja, so v društvu predstavili knjigo založbe Mladika: tokrat je šlo za knjigo Bruna Volpija Lisjaka *Čupa, prvo slovensko plovilo, in drevaki* in s podnaslovom *Prispevek k etnologiji in vprašanju etnogeneze Slovencev*. V ponedeljek, 7. ju-

Pred kratkim izdana študija Luise Antoni.

Dr. Stane Granda, Petra Svolfšak in Ivo Jevnikar (levo); Luisa Antoni in Pavle Merku (desno).

Zgoraj: Livio Valenčič in Bruno Volpi Lisjak. Desno zgoraj: okrogla miza ob izidu knjige v dveh delih Petra Rustje Otokar Rybář v dunajskem parlamentu.

nija, sta DSI in Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček priredila okroglo mizo Dr. Otokar Rybář in zlata doba tržaških Slovencev ob izidu knjige v dveh delih Petra Rustje *Otokar Rybář v dunajskem parlamentu*. Prisotni do bili zgodovinar prof. Vasilij Melik iz Ljubljane, avtor Peter Rustja, Rybářjeva vnukinja Ljerka Zemlič ter predstavnika krožka in zgodovinskega časopisa iz Ljubljane. 14. junija so v Peterlinovi dvorani predstavili knjigo Dušana Jakomina *Podoba Škedenjke v umetnosti in času*. O knjigi sta poleg avtorja govorili etnologinja Martina Repinc in slikarka Jasna Merkuš. V ponedeljek, 21. junija, je Bruno Križman z diapozitivi prikazal svojo pot po Azerbajdžanu, Turkmenistanu in Uzbekistanu. Večer je dal naslov Stala step širokaja. Zadnji ponedeljek v juniju, s katerim se je letošnja sezona društva končala, so po-

Knjigi Bruna Volpija Lisjaka in Petra Rustje.

svetili 80-letnici pisatelja Alojza Rebule. Saša Martelanc je najprej predstavil zadnji Rebulov roman *Nokturno za Primorsko*, ki je prav ob avtorjevi 80-letnici izšel pri Mohorjevi družbi v Celju in pri tržaški Mladiki. Nato pa je Marij Maver predstavil še posebno številko *Mladike*, ki je v celoti posvečena jubilanu in za katero so prispevke napisali kulturni delavci in delavke, da bi počastili uglednega jubilaranta.

Martina Repinc, Dušan Jakomin in Jasna Merkuš ob predstavitvi knjige *Podoba Škedenjke v umetnosti in času* (levo); pisatelja Alojz Rebula in Boris Pahor (desno).

UMRLI ITALIJANSKI POLITIKI

V Trstu je 11. maja umrl nekdanji predsednik deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine (1974-78), še prej tržaški občinski svetovalec in pokrajinski tajnik PSI (Socialistične stranke Italije) Arnaldo Pittoni. Rodil se je leta 1927 v Trstu. Leta 1962 je ob razpustu "titovske" Neodvisne socialistične zveze v Trstu izpeljal prehod njenih vodilnih kadrov v PSI.

V Gorici je 24. maja v 79. letu starosti umrl nekdanji goriški demokrščanski župan (1972-80) Pasquale De Simone. Bil je istrski begunec, urednik lista L'Arena di Pola.

Kasneje je v Trstu umrl še dolgoletni levičarski politik, tržaški občinski svetovalec KPI in deželni svetovalec Stranke komunistične prenovle prof. Fausto Monfalcon.

**PROF. LOJZKA BRATUŽ
70-LETNICA**

Goriška kulturna delavka, šolnica in univerzitetna predavateljica v Vidmu Lojzka Bratuž je 19. junija praznovala 70-letnico. Objavila je vrsto slovenističnih razprav in knjig v slovenščini in italijanščini, zadnja leta pa je tudi predsednica Združenja cerkvenih pevskih zborov v Gorici in Slavističnega društva Trst-Gorica-Videm.

REPEN IN KRAŠKA HIŠA

Zadruga Naš Kras, ki je lastnica Kraške hiše v Repnu, je imela 26. maja občni zbor. Po skoraj 40 letih se je umaknil predsednik Egon Kraus, ki so ga razglasili za častnega predsednika. Novi odbor je za predsednico izvolil etnologinjo Martino Repinc.

V Kraški hiši je bila 3. junija predstavitev novega kataloga iz niza Slovenskega etnografskega muzeja Zbirke s te ali one strani, dvojezične knjige (in zgoščenske) Muzej Kraška hiša v Repnu.

Naj tu omenimo še slovensko-italijansko brošuro o ledinskih imenih v Repnu, ki jo je junija izdala repentabrska občinska uprava ob postavitvi kamnitih tabel z ledinskimi in hišnimi imeni v vasi.

**DR. VOJE O
SREDNJEVEŠKEM DUBROVNIKU**

V zbirki Razprave Filozofske fakultete v Ljubljani je izšlo novo zgodovinsko delo zasl. prof. Ignacija Vojeta Poslovna uspešnost trgovcev v srednjeveškem Dubrovniku. Na 367 bogato dokumentiranih straneh najdemo med drugim podatke o tem, kako je Trst po letu 1528 postal središče vohunstva za Habsburžane proti Turkom.

**PODOBA ŠKEDENJKE
V UMETNOSTI IN ČASU**

To je naslov dvojezične knjižice, ki jo je ob letošnjem Prazniku kruha v Škednju uredil tamkajšnji dušni pastir za Slovence in kulturni delavec Dušan Jakomin. Dne 6. junija jo je predstavila etnologinja Martina Repinc.

**POSMRTO NAGRAJENI PISATELJ
LOJZE KOVAČIČ**

Dne 1. maja je v Ljubljani po dolgi bolezni umrl eden najvidnejših sodobnih slovenskih književnikov, pisatelj, esejist in mladinski pisatelj Lojze Kovačič. Nemški materi in slovenskemu očetu se je rodil 9. novembra 1928 v Baslu v Švici, že pred II. svetovno vojno pa se je družina preselila v Ljubljano.

Njegovemu romanu Otroške stvari so 23. junija podelili literarno nagrado Kresnik.

KOLO NASILJA

V Muzeju novejšje zgodovine v Cekinovem gradu v Ljubljani je do konca oktobra odprta razstava Kolo nasilja, ki je posvečena grozotam, ki so jih v 20. stoletju doživljali ali izvajali Slovenci. Ob odprtju je izšel katalog, ki ga je uredila Monika Kokalj Kočevnar.

Slovenija v svetu

Izseljensko društvo Slovenija v svetu, ki mu predseduje Boštjan Kocmur, je tudi letos priredilo tradicionalni izseljenski tabor v Šentvidu nad Ljubljano. Na prireditvi je bil osrednji govornik slovenski kulturni ambasador prof. Evgen Bavčar iz Pariza. Na popoldanski kulturni prireditvi pa so nastopili letošnji maturanti zasebnih slovenskih šol v Kanadi in Argentini (glej fotografiji). Maturanti, katerim je društvo Slovenija v svetu priredilo enomesečno bivanje v Sloveniji, so obiskali tudi Trst in se udeležili dela prireditve Draga mladih, ki je bila v teku julija meseca na Tržaškem.

Sklepna prireditev tečaja lepe govornice

Letošnji tečaj lepe govornice, ki ga že več sezon uspešno prireja Radijski oder, so sklenili v soboto, 12. junija, s prisrčno zaključno prireditvijo v Finžgarjevem domu na Opčinah, na kateri so počastili pisatelja Alojza Rebulo ob njegovi 80-letnici. Ob tej priložnosti so tečajniki podali nekaj odlomkov iz pisateljevega novega romana *Nokturno za Primorsko*, ki je pravkar izšel pri celjski Mohorjevi družbi in tržaški Mladiki. O novem romanu in o Rebulovem opusu sta govorila prof. Jože Faganel in Lučka Susič, o Rebulovem bogatem jeziku pa je v debati spregovoril prof. Boris Paternù. Ob koncu prireditve se je pisatelj Rebula zahvalil za čestitke.

Umrl župnik Jože Kunčič

V svojem župnišču v Sv. Križu pri Trstu je 24. maja umrl duhovnik in javni delavec Jože Kunčič. Preteklega 23. februarja je obhajal 80-letnico, 12. aprila pa je tržaški škof msgr. Ravignani blagoslovil obsežno novo župnijsko hišo, ki je bila veliko župnikovo veselje, a tudi huda skrb zadnjih let.

*Rajni Kunčič se je rodil v Ilirski Bistrici in se vpisal v ljubljansko semenišče. Zaradi izsiljevanja komunistične politične policije je zbežal čez mejo, se priključil begunskemu semenišču in se z njim izselil v Argentino, kjer je bil posvečen v duhovnika leta 1952. Nekaj let je delal na misijonskih območjih Južne Amerike, zaželel pa si je dela med rojaki in se preselil na Tržaško. Med drugim je služboval v Marijanišču na Opčinah, konec leta 1959 pa je bil imenovan za pomočnika v Sv. Križu, kjer je naslednje leto postal župnijski upravitelj in nato župnik. Življenje v župniji je leta 2000 s sodelavci opisal v knjigi *Ob 150-letnici župnije, 1847-1997*, čemur je sledil še drugi del *Dodatek h knjigi Ob 150-letnici župnije*.*

Gospod Kunčič se je živahno vključil v tržaško dušnopastirsko in prosvetno delo. Rad je tudi pisal. Izdajal je vsakoletni stenski koledar Duhovske zveze.

DRAMSKI ODSEK PD ŠTANDREŽ NAJBOLJŠI

Na 43. Linhartovem srečanju ljubiteljskih gledaliških skupin, ki je bilo od 3. do 5. junija v Šoštanju in Gamberku, so med 11 tekmovalci za najboljšo predstavo razglasili igro *Alda Nicolaia Stara garda* v režiji Janeza Starine in izvedbi Majde Zavadlav, Marka Brajnika ter Božidarja Tabaja iz Dramskega odseka PD Štandrež.

25 LET VESELE POMLADI

V Finžgarjevem domu na Opčinah je bila 10. junija proslava 25-letnice otroškega in mladinskega zbora *Vesela pomlad*. Sedanjima dirigentkama Miri Fabjan in Martini Feri se je na odru pridružil ustanovitelj, sedanji openski župnik Franc Pohajač, ki je ves čas duša pevskih skupin, ki so se zvrstile v zadnji četrtini stoletja.

ZBOR JADRAN V ZDA UTIHNIL

V Clevelandu je imel zbor *Jadran* 8. maja v Slovenskem delavskem domu v 84. letu svojega delovanja zadnji koncert. Za poslovilni nastop pod taktirko Freda Ziwicha so razredčenemu sestavu priskočili na pomoč tudi drugi pevci, kot solistka pa je nastopila sopranistka Florence Unetich.

NOVI PREDSEDNIK SDGZ

Po nizu pokrajinskih in sekcijskih občnih zborov je imelo Slovensko deželno gospodarsko združenje 14. junija na Opčinah svoj 28. redni občni zbor. Marino Pečenik, ki je bil deželni predsednik od leta 1996, je postal predsednik nadzornega odbora, novi predsednik pa je zdaj mlajši podjetnik Edi Kraus. Podpredsednika sta Adriano Gariup in Boris Siega. Pri SDGZ je pred kratkim stopil v pokoj tudi dolgoletni ravnatelj Vojko Kocjančič.

MATURE

Letos je ob koncu študija na slovenskih višjih srednjih šolah delalo državni zaključni izpit 99 dijakin in dijakov v Trstu ter 28 dijakin in dijakov v Gorici.

V Celovcu je šlo na 42. maturo Slovenske gimnazije 35 dijakin in dijakov, na dvojezični trgovski akademiji pa je bilo 25 maturantov.

KIP ANTONA AŽBETA V MÜNCHNU

V Leopoldparku v Münchnu, kjer je nekoč stal leseni paviljon njegove slikarske šole, so na pobudo Bavarsko-slovenskega društva 19. junija odkrili trimetrski doprni bronasti kip slovenskega slikarja Antona Ažbeta, delo kiparja Mirsada Begica. Obnovili so tudi njegov nagrobnik.

Anton Ažbe (1865-1905) je v bavarski prestolnici od leta 1891 vodil slikarsko šolo, iz katere so izšli slovenski impresionisti, a tudi tuji znani umetniki, na primer Vasilij Kandinski.

ZBORNIK ZA DR. ALOJZIJA ŠUŠTARJA

V Churu v Švici, kjer je dolgo živel in delal, je Teološka visoka šola posvetila svoj zbornik Die Zeichen der Zeit erkennen (Prepoznnavati znamenja časa) svojemu nekdanjemu predavatelju, upokojenemu ljubljanskega nadškofu dr. Alojziju Šuštarju.

ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA

Zadružna kraška banka je imela redni občni zbor 26. aprila v Zgoniku. Iz poročila, ki ga je imel predsednik Dragotin Daneu, ki ni več kandidiral za to mesto, izhaja, da ima zadruga 1245 članov, 83 zaposlenih in več kot 45 milijonov evrov čistega premoženja. Še letos bo odprla sedmo podružnico. Za novega predsednika je prenovljeni upravni odbor izvolil Sergija Stančiča.

SEMA - OSTALI SMO SAMI

Bivši tržaški senator Komunistične partije Italije Paolo Sema, ki se je rodil leta 1915 v Piranu, je pri založbi Libreria Editrice Goriziana izdal spomine na leta 1943-46, ko se je v Istri zavzemal za italijansko linijo v komunističnem in partizanskem gibanju. Knjiga na 248 straneh nosi naslov Siamo rimasti soli. I comunisti del PCI nell'Istria Occidentale dal 1943 al 1946.

Plošča za brate Čokove v Lonjerju

družbena vprašanja Virgil Šček 26. junija priredilo slovesnost ob odkritju plošče v spomin na tri brate, zaslužne narodne delavce iz družine "Županovih" ali Čokovih. Anton Čok (1878-1927) je bil duhovnik in krekovski socialni delavec, Andrej (1884-1942) kulturni delavec in zadnji ravnatelj Ciril-Metodove šole pri Sv. Jakobu v Trstu, Ivan Marija (1886-1948) pa odvetnik in politik. Delegacija prirediteljev je najprej obiskala njihove grobove na Opčinah in Katinari. V mali dvorani Športno-kulturnega centra v Lonjerju je sledil krajši simpozij o slavljenicah. O Andreju Čoku je govorila publicistka Lida Debeljak Turk, o Antonu profesor Tomaž Simčič, o Ivanu Mariji pa zgodovinar Gorazd Bajc. Končno je bila pred njihovo rojstno hišo slovesnost, na kateri so nastopili moški zbor Tabor z Opčin, mladi Rok Oppelt v imenu vaše skupnosti, predsednik Društva TIGR Franjo Batagelj kot slavnostni govornik in domača recitatorja. Ploščo je odkril sin dr. Ivana Marije Čoka Sava Čok iz Atlante v ZDA, blagoslovil pa domači župnik Anton Žužek.

V Lonjerju pri Trstu je Društvo TIGR v sodelovanju s SKD Lonjer-Katinara in Krožkom za

Dve zgoščenki Lučke Kraljeve

Zgoščenki z arhivskimi posnetki otroškega zbora Niños y juvenes cantores de Bariloche pod vodstvom Lučke Kralj Jerman, ki ju je s skupnim naslovom Opus založila Mohorjeva družba v Celju, so 19. maja predstavili tudi v Kulturnem centru Lojze Bratuž v rojstnem mestu dirigentke, v Gorici. Glasbenica, ki je 4. junija praznovala 70-letnico in je hčerka javne delavke in publicistke Anice Simčič ter politika in odvetnika Janka Kralja, je zbor vodila v Bariločah v Argentini v letih 1965-84. Pesmi na zgoščenki z naslovom Patagonski glasovi v Evropi so posneli med gostovanjem otroškega zbora leta 1982 po Evropi in so takrat izšle na veliki plošči, zgoščenka z naslovom Božič pa prinaša pesmi s tradicionalnih božičnih koncertov v Bariločah.

SLOVENSKI NOVOMAŠNIKI IN JUBILANTI

Potem ko je bil že 15. maja posvečen na Floridi, kjer bo služboval, 62-letni Richard Puho iz clevelandске slovenske družine, je bilo 29. junija v Sloveniji in Ogleju posvečenih 15 slovenskih novomašnikov, kar je najnižje število zadnjih let.

Po zemljepisni pripadnosti je eden iz zamejstva (Gorica), trije so iz koprške, sedem jih je iz ljubljanske, štirje pa so iz mariborske škofije. Po cerkvenopravni pripadnosti pa je dvanajst novomašnikov škofijskih (3 Koper, 5 Ljubljana, 4 Maribor), trije pa so redovniki (en jezuit iz Gorice ter po en salezijanec in kapucin iz ljubljanske nadškofije).

Med duhovniškimi jubileji je treba omeniti 65-letnico posvečenja g. Franca Zlobca, ki je diamantno mašo daroval skupno s tržaškim škofom msgr. Ravignanijem in drugimi duhovniki iz tržaške in koprške škofije 11. junija pri Sv. Ivanu v Trstu.

45. SLOVENSKI DAN

Kanadski Slovenci so imeli 4. julija na Slovenskem letovišču v Boltonu pri Torontu svoj 45. Slovenski dan. Maševal je župnik Ivan Plazar, osrednji govor pa je imel Stane Kranjc, ki je predsednik novoustanovljenega Kanadsko slovenskega zgodovinskega društva in koordinator Kanadsko slovenske skupnosti. Ta zveza zdaj povezuje Kanadski slovenski kongres, Vseslovenski kulturni odbor, Slovensko kanadski svet in Slovensko letovišče. Razmišljal je na temo Kanadska slovenska skupnost včeraj, danes in jutri. Nastopila sta še predstavnik mlade generacije, 20-letni poklicni hokejist Matthew Stajan, in častni generalni konzul Jože Slobodnik. V kulturnem delu so nastopili vokalna skupina Plamen, folklorna skupina Nagelj, mladinski pevski zbor Novi rod in plesna skupina Planika. Hranilnica Slovenija iz Toronta je svojo letošnjo nagrado ob Slovenskem dnevu podelila javnemu delavcu Ludviku Stajanu.

UMRL GENERAL AMBROŽIČ

Na Golem pri Ljubljani je 16. junija umrl partizanski poveljnik in vojni zgodovinar, nekdanji komandant 9. korpusa generalmajor Lado Ambrožič - Novljan. Imel je 96 let.

SANDI VOLK V ITALIJANŠČINI

Založba Edizioni Kappa Vu iz Vidma je pod naslovom Esuli a Trieste, Bonifica nazionale e rafforzamento dell'italianità al confine orientale izdala prevod dopolnjene študije mladega tržaškega zgodovinarja dr. Sandija Volka o istrskih beguncih v Trstu.

100-LETNICA SNPJ

Največja in najbogatejša organizacija ameriških Slovencev, nekoč izrazito levičarska Slovenska narodna podporna jednota, ki šteje več kot 40.000 članov in ji predseduje Joseph Evanish, je 3. aprila z banketom za 750 gostov v hotelu Hilton v Pittsburghu praznovala 100-letnico ustanovitve.

Sledile so še druge jubilejne prireditve tako v ZDA kot v Sloveniji.

V IMENU LJUDSTVA

TV Slovenija je 4. maja predvajala nov odmeven 50-minutni dokumentarac o nezaceljenih slovenskih ranah, in sicer o povojnih procesih proti duhovnikom. Pod naslovom V imenu ljudstva so se zvrstila pričevanja šestih duhovnikov, dveh zgodovinarjev, psihologa in nekdanjega ječarja.

VRTEC ANDREJ ČOK

Na Opčinah so slovenski vrtec 29. maja poimenovali po šolniku in narodnem delavcu Andreju Čoku iz Lonjerja (1884-1942), ki je bil zadnji ravnatelj Ciril-Methodove šole pri Sv. Jakobu v Trstu in je umrl v fašističnem zaporu kot obsojenec na II. tržaškem procesu. Izdali so tudi živahno brošuro o njem in openskem vrtcu.

UMRL PROF. SERGEJ VRIŠER

V Mariboru je 29. maja umrl umetnostni in kulturni zgodovinar ter muzealec Sergej Vrišer. Rodil se je 19. novembra 1920 v Ljubljani, dolga desetletja pa je bil prej kustos, potem pa ravnatelj Pokrajinskega muzeja v Mariboru. Dvajset let je tudi predaval na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Raziskoval je zlasti baročno kiparstvo, kostumologijo in vojaško zgodovino na Slovenskem ter o tem ogromno pisal.

PLIBERK

V Pliberku na Koroškem so 18. aprila uradno odprli Kulturni dom. V njem je tudi velika športna dvorana. Kompleks so gradili devet let, vendar ga delno uporabljajo že pet let, saj se je v njem zvrstilo že 260 prireditev.

NOVA MAŠA V GORICI

V goriški stolnici je 11. junija daroval novo mašo domačin, 34-letni jezuit p. Ivan Bresciani. Posvečen je bil 29. junija v Ogleju. Pri novi maši je bil med somaševalci tudi češki kardinal p. Tomaš Špidlik iz Centra Aletti v Rimu, kjer je novomašnik dalj časa deloval. Pridigal je p. Marko Rupnik. To je bil velik praznik za vse verne Slovence v Italiji. P. Ivan bo kot član slovenske jezuitske province najprej služboval v Dravljah v Ljubljani, kjer že dela njegov rodni brat p. David.

50-LETNICA SMRTI MSGR. IVANA TRINKA

Na rojstnem Tarčmunu je bila 26. junija osrednja slovesnost ob 50-letnici smrti "očeta beneških Slovencev", duhovnika, pisatelja, prevajalca, videmskega pokrajinskega svetovalca, profesorja msgr. Ivana Trinka. Somaševanje je vodil msgr. Marino Qualizza, sledil je poklon na grobu. V Špetru je KD Ivan Trinko pripravilo kulturno srečanje z govorom predsednika Mihe Obita. Spominske prireditve pa so bile tudi drugje. V Novi Gorici so 24. junija odprli bogato razstavo o Trinku v Knjižnici Franceta Bevka.

POLKA MAŠA

V cerkvi sv. Jožefa v Gilbertu v Minnesoti (ZDA) je 6. junija daroval zlato mašo župnik Frank Perkovich, ki je navdušen za prvine narodnozabavne glasbe tudi v bogoslužju (imenujejo ga "the Polka Mass priest"). Ob jubileju je pri založbi Singing River Publications v Elyju izšla knjiga Dancing a Polka to Heaven (S plesom polke do nebes).

DNEVI TRAGIČNIH SPOMINOV

Obletna maša za povojne žrtve komunističnih pokolov v Kočevskem Rogu je bila 6. junija. Oltar je bil v novi kapeli Pod Krenom, ki so jo zgradile državne oblasti in ki jo bo še pred prihodnjo 60-letnico tragedije oplešal mozaik p. Marka Rupnika. Somaševanje je vodil upokojeni beograjski nadškof msgr. Franc Perko, v kulturnem sporedu so sledili nagovori Urške Knez, Huberta Požarnika in Staneta Štrbenka.

Na moriščih pri Starem Hrastniku pa so 20. junija blagoslovili obnovljeno kapelico. Dr. Tine Velikonja je v govoru povedal, da tam leži od 1.000 do 2.000 četnikov iz Srbije in Črne Gore ter okoli 4.000 domobrancev in drugih slovenskih žrtev iz taborišča na Teharjah.

Na Lajšah nad Cerknim je bila osrednja primorska slovesnost 27. junija s somaševanjem koprškega škofa msgr. Metoda Piriha in 16 duhovnikov. Predstavili so tudi novo knjigo lazarista Antona Pusta Lajše, kraj trpljenja in molitve.

SPOMIN NA DR. V. MERŠOLA

V dnevih spomina na povojne žrtve komunističnega nasilja je doživel dolžno priznanje zdravnik dr. Valentin Meršol, ki ima zaslugo, da je skupno s kanadskim majorjem Paulom Barrejem pri maršalu Alexandru 4. junija 1945 dosegel, da iz Vetrinja po domobrancih niso vrnil v Jugoslavijo in v smrt še 6.000 tamkajšnjih beguncev-civilistov.

Na pobudo Ameriško-slovenskega sveta iz Clevelanda in ob udeležbi skupine rojakov iz Severne Amerike so dr. Meršolu 5. junija odkrili kip v Škofovih zavodil v Šentvidu pri Ljubljani. Slavnostni govornik je bil nekdanji naklonjeni angleški funkcionar v begunskih taboriščih John Corsellis. Na oltarju Žalostne Matere božje v cerkvi v Vetrinju pa so po prizadevanju prof. Franceta Vrbinca iz Celovca 12. junija odkrili dvojezično spominsko ploščo. Somaševanje je vodil škof Jožef Kvas, slavnostni govornik pa je bil dr. Mate Roesman iz ZDA.

UMRL MSGR. FRANC RUPNIK

V duhovniškem domu v Šempetru pri Novi Gorici je 20. julija umrl priljubljeni primorski duhovnik msgr. Franc Rupnik. Rodil se je 24. novembra 1924 v Zadlogu pri Črnem Vrhu nad Idrijo, študiral je v Gorici, Vidmu in Ljubljani, kjer je bil posvečen leta 1948. Od leta 1948 do 1972 je bil župni upravitelj in nato župnik v Spodnji Idriji, nato do upokojitve župnik in dekan v Kobaridu. Vedno si je prizadeval za stike med duhovniki in verniki na obeh straneh meje, zlasti med Soško dolino in Benečijo, a tudi s Furlani. Veliko je pisal o preteklih in sedanjih vprašanih, zlasti v beneški Dom.

UMRL BERNARD JAZBEC

V Nabrežini so 10. julija pokopali krojača, sicer pa zaslužnega predvojnega sodelavca organizacije TIGR Bernarda Jazbeca, rojenega pred 93 leti v Svetem pri Komnu. Tigrovski voditelj Just Godnič je bil njegov svak, njegov brat, pravnik Ernest Jazbec, pa je med vojno obnavljal slovensko šolstvo v Trstu. Partizanska stran ga je nedokazano obtoževala hudih stvri, umrl pa je v nemškem koncentracijskem taborišču ali takoj po osvoboditvi.

SLOVENSKA ODLIKOVANJA

Slovenski veleposlanik v Italiji Vojko Volk je 3. julija izročil v Trstu zlati častni znak svobode Slovenskemu gledališču, srebrna znaka pa velikemu prijatelju Slovencev v Italiji in sodelavcu Slovenske skupnosti, bivšemu državnemu in evropskemu poslancu, zdaj deželnemu odborniku v Dolini Aoste Lucianu Caveriju ter znanemu zamejskemu časnikarju in bivšemu senatorju ter evropskemu poslancu Mitji Volčiču.

**UMRLA PISATELJICA
NADA MATIČIČ**

V Ljubljani je 22. julija po dolgi bolezni umrla pisateljica in profesorica slovenščine Nada Matičič. Rodila se je 16. avgusta 1922 v Litiji. Šele v zrelih letih se je lotila objavljanja. Izdala je 15 knjig, pred dvema letoma avtobiografsko delo Njeno dolgo potovanje.

UMRL MAKS KOMAC

V 97. letu starosti je 13. julija umrl v Gorici markantni javni delavec Maks Komac. Izhajal je iz Bovca, a je od leta 1930 živel v Gorici, kjer je razvil bogato dejavnost v okviru katoliške prosvete. Kar 68 let je bil cerkveni pevec na Travniku. Od leta 1961 do 1975 je urejal Koledar Goriške Mohorjeve družbe, pisal pa je do nedavnega.

LJUBLJANA 1941

Nekdanji fotoreporter ljubljanskega Jutra, povojni profesor in publicist na Tržaškem, od leta 1961 do upokojitve pa projektant pri Fiatu v Turinu inž. Miran Pavlin (1920) je pri založbi Modrijan v Ljubljani na 264 straneh izdal knjigo Ljubljana 1941, Pričevanja fotoreporterja. V njej so odlomki iz dnevnika in kakih 250 dokumentarnih fotografij iz mesecev po italijanski okupaciji.

UMRL UPKOJENI**GORIŠKI NADŠKOF P. BOMMARCO**

Po daljšem bolehanju je 16. julija umrl upokojeni goriški nadškof in nekdanji generalni minister minoritov p. Antonio Vitale Bommarco. Rodil se je 21. septembra 1923 na Cresu, v duhovika je bil posvečen leta 1949, 15. goriški nadškof pa je bil v letih 1983-99. Po upokojitvi si je med drugim veliko prizadeval, da je stekel beatifikacijski postopek za creškega minorita in velikega medvojnega dobrotnika Slovencev in Hrvatov p. Placida Corteseja, ki so ga nacisti ubili v Trstu jeseni 1944. Še kot general minoritov pa je imel velike zasluge za kanonizacijo p. Maksimilijana Kolbeja.

V BRUSLJU JE UMRL**DUHOVNIK KAREL KOZINA**

V bolnišnici v Bruslju je 28. maja umrl zaslužni ekumenski delavec duhovnik Karel Ciril Kozina. Pokopali so ga v Hrovači, saj se je 3. avgusta 1925 rodil na Bregu pri Ribnici. Kot begunec je študiral na Gregoriani in na Vzhodnem inštitutu ter živel v Ruskem papeškem zavodu v Rimu. Leta 1953 je bil posvečen v duhovnika vzhodnega obreda. Delal je med Rusi v Franciji, nato je bil tri leta kaplan v Bazovici pri Trstu, od leta 1963 pa je delal v Bruslju v katoliškem misijonu za Ruse in Ognjišču vzhodnih kristjanov. S slovenskim sobratom msgr. Antonom Ilcem, ukrajinsko-pobudnico Irino Posnovo, ki sta že preminila, in sodelavci je zelo širokoptezno vodil tiskanje in razpošiljanje verskega tiska v Rusijo in sploh vzhodno Evropo, kar je bilo do padca komunizma izredno dragoceno delo. Kljub bistveno izboljšanim razmeram je pakete knjig pošiljal do smrti.

FAŠISTIČNI PROCESI

Pri založbi Gaspari je Deželni zavod za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini iz Trsta pod naslovom Dal processo Zaniboni al processo Tomažič (Od Zanibonijevega do Tomažičevega procesa) izdal zbirko treh študij o posebnem sodišču za zaščito države v času fašizma. Napisali so jih zgodovinarji Marco Puppini, tržaška rojakinja, ki predava na ljubljanski univerzi, Marta Verginella in Ariella Verrocchio.

Marijin dom v Rojanu

Na zadnjo nedeljo v maju se je rojanska župnijska skupnost tudi letos spomnila obletnice otvoritve Marijinega doma, za katerega je dal pobudo takratni kaplan gospod Stanko Zorko. Prireditev so oblikovali rojanski cerkveni pevski zbor, otroci z recitacijami, govoril je Boris Kuret, Matejka Peterlin pa je predstavila videofilm, ki je nastal na podlagi bogatega fotografskega in filmskega gradiva. Film prikazuje življenje in delo nepozabnega Stanka Zorka, ki je Rojanu podaril najlepši in najdaljši del svojega življenja, saj je tu kaplanoval preko 50 let. Na fotografiji so otroci, ki so nastopili v recitalu.

TRI KNJIGE**ITALIJANSKIH ZGODOVINARJEV**

V zadnjih mesecih so izšle še tri knjige tržaških italijanskih zgodovinarjev, ki zadevajo tudi slovensko prisotnost in problematiko.

Raoul Pupo in Roberto Spazzali sta pri založbi Bruno Mondadori v Milanu izdala knjižico Foibe, ki se ukvarja s partizanskimi poboji v Istri in Julijski krajini jeseni 1943 in spomladi 1945.

Silvio Maranzana je pri tržaški založbi Edizioni Italo Svevo izdal knjigo z naslovom Le armi per Trieste italiana s tremi sestavki: o podpiranju proitalijanske strani na Svobodnem tržaškem ozemlju z denarjem in tudi orožjem italijanske države, o presenetljivi povojni usodi nekaterih nacističnih zločincev in o partizanskem minerju Ivanu Ruskem, ki je na Tržaškem opravil več krvavih atentatov.

Almerigo Apollonio, ki je leta 2001 že izdal knjigo Dagli Asburgo a Mussolini, Venezia Giulia 1918-1922, je pri založbi Libreria Editrice Goriziana v Gorici na 448 straneh objavil študijo Venezia Giulia e fascismo 1922-1935, Una società post-asburgica negli anni di consolidamento della dittatura mussoliniana.

**PLOŠČA ZA DR. EHRLICH
OB SREČANJU TREH SLOVENIJ**

Na pobudo Rafaelove družbe in slovenskih izseljenskih duhovnikov po Evropi je bilo 1. avgusta na Sv. Višarjah 16. Srečanje treh Slovenij. Najprej je o slovenski identiteti v multikulturni družbi predaval prof. Jernej Zupančič z Oddelka za geografijo ljubljanske univerze. Nato je bilo v svetišču somaševanje, ki ga je vodil koprski škof msgr. Metod Piriš. Pel je zbor Gregor Rihar iz Polhovega Gradca pod vodstvom Marije Rihar Nartnik.

Na pročelju cerkve, desno od vhoda, je nato škof blagoslovil ploščo v spomin na prof. Lamberta Ehrlicha (Žabnice 1878 - Ljubljana 1942), ki so jo postavili nekdanji pripadniki Akademskega kluba Straža. V slovenščini, nemščini in italijanščini je na njej povzetek Ehrlichove vizije "višarskega slovenstva" iz leta 1933. Slavnostni govor je imel prof. France Vrbinč iz Celovca, k besedi pa so povabili tudi evropskega poslanca Lojzeta Peterleta, ki je bil v pisani množici slovenskih ljudi od vsepovsod.

**KNJIGI O LOVRU KASLJU
IN MILKI HARTMAN**

Krščanska kulturna zveza v Celovcu je pred meseci izdala pomembna in obsežna zbornika o dveh vidnih koroških javnih delavcih, duhovniku Lovru Kaslju (1913) in pesnici Milki Hartman (1902-97). Obe si je zamislil Nužej Tolmajer, uredila ju je Marija Makarovič, tajniško delo pa je opravila Marija Gruškovnjak.

Zbornik o Milki Hartman prinaša prispevke več avtorjev, življenjepis, bibliografijo, fotografske in pisne dokumente ter izbor njenega pisanja. Zraven je še zgoščenska Milka Hartman - Koroški zbori pojejo pesmi in napeve Hartmanove Milke.

Knjiga o Lovru Kaslju pa poleg dokumentacije in bibliografije vsebuje njegovo avtobiografijo ter izbor člankov in govorov.

100-LETNICA PROSEŠKE GODBE

V športnem središču pri Brišičkih je bil 23. maja slavnostni koncert ob stoletnici proseške godbe. Že 20. maja pa so slovesno predstavili jubilejno knjigo Godbeno društvo Prosek 1904-2004.

GRADIVO ZA ITALIJANE

Okoli 1. maja, ob polnopravnem vstopu Slovenije v Evropsko zvezo, so v Trstu izšle tri zanimive knjige za seznanjanje Italijanov s slovensko stvarnostjo.

Založba Mladika je v italijanščini izdala krajši pregled slovenske književnosti na Primorskem in opis stikov med Kosovelom in Trstom izpod peresa pisatelja Borisa Pahorja. Knjiga nosi naslov Letteratura slovena del Litorale, Kosovel a Trieste e altri scritti.

Publicist Paolo Parovel pa je pri Mladiki izdal pregledno knjigo o izvirenem prispevku slovenskega naroda Evropi z naslovom 1400 anni di contributi storici del popolo sloveno alla stabilità, pace e sicurezza d'Europa.

Umetnostni in kulturni center Škerk v Trnovci, ki ga vodita zakonca slikarka Zora Koren Škerk in odv. Jože Škerk, pa je izdal knjigo Gli Sloveni in Europa, povezano z razstavo in pa s strokovnim posvetom pod pokroviteljstvom Slovenske akademije znanosti in umetnosti Slovenija se predstavlja. Na njem je 24. aprila nastopilo osem uglednih predavateljev.

**Knjiga Draga Štoke
"V političnem vrtincu"**

Knjigo dr. Draga Štoke (na levi) "V političnem vrtincu" je predstavil prof. Lojze Tul.

V četrtek, 27. maja so v Finžgarjevem domu na Opčinah predstavili knjigo spominov nekdanjega svetnika SSK in dolgoletnega političnega tajnika stranke dr. Draga Štoke. Knjigo z naslovom "V političnem vrtincu" je predstavil prof. Lojze Tul, ki je zanjo napisal tudi spremno besedo. Nekaj odlomkov iz knjige sta prebrala Matejka Peterlin in Livio Valenčič, za glasbeni okvir pa je poskrbel ženski pevski zbor Prosek Kontovel pod vodstvom Marka Štoke.

RADIO OGNJIŠČE**PREK SATELITA**

S 1. majem Radio Ognjišče, ki praznuje desetletnico delovanja, oddaja tudi prek satelita Hot Bird 3. Tako je slišen po vsej Evropi, severni Afriki in na Bližnjem Vzhodu. Za nastavitev digitalnih sprejemnikov so pomembni naslednji podatki: frekvenca - 12302,880 MHz, polarizacija - vertikalna, SR - 27500, FEC - 3/4, A-pid - 255.

SKAVTI

Ob izidu te številke Mladike bodo še v polnem teku poletni tabori Slovenske zamejske skavtske organizacije.

Jurjevanje, ko se sprejemajo novi člani, je tržaški del SZSO imel 25. aprila v Mavhinjah. Obljubilo je 20 volkuljic in volčičev ter 14 vodnic in izvidnikov.

Goriški del je v duhu odpadanja državnih mej imel jurjevanje 2. maja v Mirnu. Obljubilo je 17 članic in članov najmlajše in 11 članic ter članov srednje starostne veje. Goriški skavti in skavtinje so se 6. junija z zahvalno mašo v Gorici spomnili 40-letnice svoje ustanovitve.

NOVO DELO**SLAVICE PLAHUTE**

Goriški muzej v Kromberku je letos izdal knjigo svoje vidne raziskovalke Slavice Plahute Slovenski in črnogorski interniranci in narodnoosvobodilni boj na Goriškem (jeseni 1943 in pozimi 1944). Gre za nov prispevek k poznavanju italijanskih koncentracijskih taborišč in usode internirancev, ki so se rešili po zlomu Italije.

ARTEDEN.LONJER/04

Pod tem naslovom je bila v Lonjerju od 28. junija do 3. julija mednarodna delavnica likovnih ustvarjalcev evropskih manjšin, ki jo je priredilo Slovensko kulturno društvo Lonjer-Katinara. Artedna se je udeležilo šest umetnikov.

VANJA LOKAR NAGRAJEN

Slovensko muzejsko društvo je eno izmed svojih častnih priznanj za leto 2003 podelilo tržaškemu podjetniku in zbiratelju dr. Vanji Lokarju za razstavo njegove pomembne zbirke porcelana v Narodnem muzeju v Ljubljani.

Jubileja župnika Božnarja pri Sv. Vidu v Clevelandu

Slovenska župnijska cerkev sv. Vida v Clevelandu je v zadnjem času doživela temeljito obnovo strehe, potem ko je bila pred leti obnovljena in delno nanovo poslikana njena notranjost.

Leta 2001 pa je ob njej zrastle obsežna stavba z 31 stanovanji za ostarele St. Vitus Village. Župnijsko šolo so sicer zaprli in prostore dali v najem drugi šoli, sobotna šola slovenščine pa še vztraja. V okviru župnije deluje 15 organizacij in 7 podružnic širših ameriško-slovenskih zvez.

Župnik pri Sv. Vidu Jože Božnar je na svoj rojstni dan, 19. marca, praznoval 60-letnico, župnijo pa vodi točno četrto stoletja. Preteklega 20. marca so ga v Slovenskem narodnem domu razglasili za moža leta v nekdanji izrazito slovenski četrti St. Clair. Božnar se je rodil pri Polhovem Gradcu. Ko je bil star deset let, pa se je mogla družina združiti z očetom, ki je bil emigriral v Kanado. Teologijo in zgodovino je študiral v Kanadi in Clevelandu, kjer je bil posvečen v duhovnika leta 1970. Pri Sv. Vidu je bil kaplan v letih 1972-79, od takrat pa je župnik.

IZ PRIMORSKE EPOPEJE

Preučevalec tigrovske zgodovine Borut Rutar iz Tolmina je pri Mohorjevi založbi v Celovcu na 237 straneh izdal študijo Iz primorske epopeje, Mirko Brovč in narodna vstaja organizacije TIGR v letih 1938-1941. Poleg protagonista, ki je bil na II. tržaškem procesu po 14 mesecih preiskovalnega zapora obsojen na 30 let ječe, so v ospredju delo celotne organizacije TIGR, razmere na Tolminskem in preganjanje tigrovcev med vojno in po njej.

MERCATOR MEDIA FORUM

Raziskovalno in dokumentacijsko središče za medije evropskih manjšin iz mreže Mercator, ki ima sedež v Walesu, je izdalo 7. številko svojega letnega glasila Mercator Media Forum. Ureja ga George Jones. Poleg nekaterih splošno pomembnih razprav najdemo v njem članka o medijskem položaju med Baski in Valižani.

NOVI PREDSEDNIK SSG

Za novega predsednika upravne-ga sveta Slovenskega stalnega gledališča v Trstu je bil 30. junija soglasno izvoljen tržaški komercialist in javni delavec Boris Kuret. Novo vodstvo je javnosti kmalu razkrilo hude dolgove, ki ogrožajo obstoj SSG.

SPREHOD PO TELEVIZIJI

V nekdanjem Narodnem domu v Trstu je RTV Slovenija 21. maja krstno predvajala dokumentarni igrani film Sprehod z baronom. Scenarij je napisala Evelina Umek, ki je pri naši založbi že izdala knjigo z istim naslovom, ki jo je ilustrirala Živa Pahor.

SLOVENIJA.SVET

Po prenehanju revije Slovenske izseljenske matice Rodna gruda je v Ljubljani začel izhajati nov mesečnik Slovenija.svet, ki ga ureja Vida Gorjup Posinkovic in ki naj bi po name-nih vlade postal osrednja revija za Slovence po svetu.

Gledališka šola za najmlajše

V Finžgarjevem domu na Opčinah je bil od 21. do 26. junija gledališki tečaj za najmlajše, ki ga je letos že tretjič priredila Slovenska prosveta za otroke od 7. do 13. leta starosti. Tečaj je letos potekal ves dan in so ga vodili izkušeni

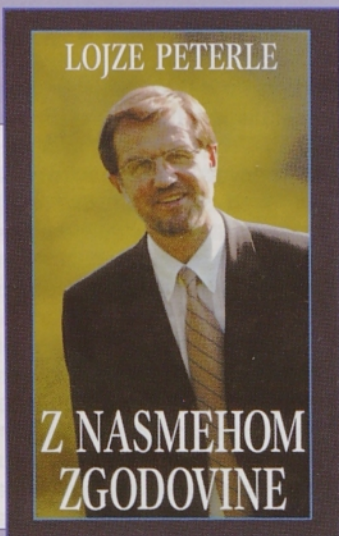
igralci, režiserji, glasbeniki in drugi strokovnjaki. Nad vsemi pa je bedel igralec Janez Starina iz Nove Gorice. Tečaja se je letos udeležilo visoko število otrok, kar 32, ki so na zaključnem večeru presenetili starše in druge s prikazom Petanove igrice *Obtoženi volk*, ki jo je posebej za potrebe tečaja priredila Lučka Susič. Gledališko šolo sta podprla Javni sklad RS za kulturne dejavnosti in Dežela Furlanija Julijska krajina.

100-LETNICA SPDT

Slovensko planinsko društvo Trst je ob 100-letnici ustanovitve priredilo 8. maja akademijo v Kulturnem domu v Trstu. Zapel je Slovenski oktet, spregovorili pa so predsednik Devan Cesar, akademik Matjaž Kmecl in župan Roberto Dipiazza, ki je društvu podelil plaketo. Konec junija pa je bil še kulturno-športni praznik v Prosvetnem domu na Opčinah z razstavo, predavanji in družabnostjo.

MEDDOBJE

Slovenska kulturna akcija v argentinu je že pred meseci izdala tako številko 1-2 kot številko 3-4 revije *Meddobje* za leto 2003 (37. letnik) na skupno 320 straneh zanimive vsebine. Glavni urednik je Tine Debeljak, novo opremo pa je oskrbel Andrej Horvat. Ravnotako sta izšli dve dvojni številki *Glasa SKA* za leto 2003, katera glavna urednica je Katica Cukjati.

Z nasmehom zgodovine

Vse tri Mohorjeve družbe so 3. junija v Ljubljani predstavile skupno izdajo, knjigo-intervju s politikom Lojzetom Peterletom Z nasmehom zgodovine, ki jo je pripravila Jelka Kušar. Več predgovorov je prispevalo nekaj znanih evropskih političnih osebnosti.

Peterle se je malo pozneje izkazal kot pravi zmagovalec na evropskih volitvah v Sloveniji.

UMRLI ŠOLSKE SESTRI

V Trstu sta v preteklih mesecih prešli v večnost zgledni redovnici, šolske sestri.

Dne 16. marca je umrla s. Frančiška Cucek, ki se je kot Emilija rodila 8. aprila 1911 v Košani. V noviciat v Tomaju je stopila leta 1933. Kar 58 let je delala v Aleksandriji v Egiptu, pretežno s primorskimi izseljenkami - aleksandrinkami.

Dne 8. maja pa je umrla s. Benjamina Sosič, rojena na Opčinah 19. novembra 1913 kot Marija. V noviciat v Tomaju je stopila leta 1935. Tudi ona je 32 let delala v Egiptu, prej in pozneje pa še na več postojankah, med drugim na Rabu, kjer je med vojno pomagala internirancem.

ZABLATNIKOV DAN

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca je imel letošnji Zablaticov dan 29. maja pri Cingelcu na Trati, kjer je priredil simpozij Josip Šašel in njegov pomen za kulturno zgodovino koroških Slovencev.

Pred meseci je tudi izdal drugi zvezek svojega strokovnega glasilo *Koroški etnološki zapisi*, ki ga ureja znanstvena voditeljica inštituta mag. Martina Piko Rustja. V njem je gradivo s simpozija o Urbanu Jarniku iz leta 2000.

NUNCIJ V UKRAJINI

Dosedanjega nuncija v Belorusiji, naslovnega nadškofa Ivana Jurkoviča je Sv. sedež imenoval za apostolskega nuncija v Ukrajini. Msgr. Jurkovič, ki se je rodil pred 52 leti v Banjaloki pri Kočevju, je že 20 let v papeški diplomaciji.

70 LET ZBORA RUPA-PEČ

Ob svoji 70-letnici je imel zbor Rupa-Peč 16. maja jubilejni koncert v Kulturnem domu v Sovodnjah. Že več kot 40 let ga vodi Zdravko Klanjšček, njegov predsednik pa je Ivo Kovic. Za praznik je izšla brošura, ki jo je uredil časnikar Vlado Klemše.

UMRL PAVEL COLJA

Po daljši bolezni je 28. maja v 65. letu starosti umrl v Trstu nekdanji župan na Repentabru dr. Pavel Colja. Svetovalec Napredne liste (pripadal je socialistični stranki) je bil od leta 1970 do smrti, od julija 1975 do decembra 1992 pa je bil župan.

Ocene

KNJIGE

MARKO KREMŽAR: LETO BREZ SONCA Ljubljana, Družina, 2002 - 279 str.

Md knjigami, ki obravnavajo dogajanje po II. svetovni vojni, je vredno prebrati spominske zapise dr. Marka Kremžarja z naslovom *Leto brez sonca*. Knjiga je izšla pri ljubljanski založbi Družina s predgovorom Matije Ogri-na. Marko Kremžar, politik in mislec, ki ves povojni čas živi in dela v Argentini, je sicer avtor že večjega števila knjig, v katerih obravnava politična in filozofska vprašanja. *Leto brez sonca* pa zaseda posebno mesto med njimi, saj avtor tu prvič spregovori o dogajanju v burnem obdobju med koncem vojne, zametki socialistične ureditve jugoslovanske države in izseljeništvom. Gre za čas povojnih maščevanj in čistk, pa tudi strahu in prisilnega odhoda od doma, ki ga Kremžar opisuje z nenavadnega zornega kota: maj 1945 je namreč dočakal kot 17-letni domobranec, ki je s svojo enoto moral zapustiti Ljubljano in se odpraviti proti severni meji oziroma na tisti del koroškega območja, ki je spadal pod angleško vojaško upravo.

Umik na sever, onkraj meje, pa ni bil prisilna odločitev samo vojaških oddelkov, saj je kot vrtinec zajel širše število ljudi. Kremžar namreč presunljivo opisuje ogromno kolono, ki se je počasi pomikala iz Ljubljane proti Kranju in nato Trbižu: vojaške enote, kmetje, vozovi, pešci, kamioni, družine - v tistem biblijskem umikanju je bilo živo očititi strah prezasedami partizanskih enot, upanje na angleško varstvo, predvsem pa negotovost. Nekdo bi si lahko mislil, da gre za opis, v katerem je zaslediti močno patetično komponento; v resnici ni tako in ravno v tem je ena izmed najvidnejših zaslug knjige: Kremžar namreč gleda na dogajanje z očmi 17-letnika, ki je bil sicer

priča pomembnih dogodkov in ki je nato v prvi osebi doživel vračanje domobrancev, škofijske zapore, ponoven beg čez mejo in odhod v Argentino; vendar v njegovem pisanju sem zasledila tudi notranjo moč, ki navadno označuje mladega človeka: v njem ni pravega obupa, ki bi ga verjetno zaslutili v pisanju starejše osebe. Rada podčrtam prav to značilnost Kremžarjevega pisanja, saj avtor je prav na začetku knjige izpostavil svojo dolgoletno pisalno nemoč ob dogodkih izpred pol stoletja. Pravi namreč: "*Kadar stiska ali zloba presežeta neko naravno mero, postaneta nepopisni. Ob njih onemimo. Ne ene ne druge ni mogoče opisati. Vendar v spominu in duši zapustita sled.*" (str. 23) In še: "*Kako naj povem, kaj smo takrat občutili? Za suhoparnim stavkom, recimo, da so nekoga pretepli ali ustrelili, je bila groza, ki je nisem znal izraziti (...)* In celo dejstvo, da si stal pred puškami, ne zveni preveč travmatično." (str. 19) Vprašanje ubesedovanja neizrekljivega, torej dilema povratnikov iz taborišč, s fronte, a tudi teh, ki so doživeli trpljenje in izgubo. To vprašanje se Kremžarju ni postavilo takoj, saj kot mlad fant je vztrajno zapisoval datume in dogodke, da ne bi pozabil nanje; to dilemo je avtor okusil šele kasneje, ko v zapisu za očeta ni zmozel onkraj nekaterih suhoparnih datumov in podatkov oziroma šele kasneje, ko v pogovoru z nekdanjimi tovariši se raje niso dotaknili preteklega dogajanja. Zanimivo: isto situacijo je opisal tudi Boris Pahor v *Zibelki sveta*. Ko pa se je Kremžar odločil za pisanje "obče" zgodovine, ne le "svoje", mu je uspelo živo obuditi povojni čas, obenem pa gledati nanj z očmi mladega fanta, ki vsega sicer ne razume, a marsikaj vidi in si zapomni. V knjigi sta torej prisotna dva pripovedovalca: občasno je namreč doživljanje mladega Kremžarja obogateno z izkustvom zrelega Kremžarja. Tako npr. na strani 137, kjer piše: "*Menda sem tokrat v ljubljanskih zaporih prvič občutil, kako težko je opisati trpljenje. Smrt enega te pretrese (...), smrti in*

muke tisočev pa, če ne pomisliš, lahko postanejo statistični podatek, katerega um ne zazna in srce ne občuti. Prav kakor človek ob prehudi bolečini izgubi zavest, tako mu ob srečanju s prevelikim zlom lahko otrpne srce." (str. 137) In še: "*Nepregledna vrsta morilcev ni manj pretresljivo dejstvo, kot je število in trpljenje njihovih žrtev. Vsak od njih je v trenutku, ko je bližnjemu povzročil hudo, v sebi ubil košček vesti.*" (str. 138)

Mladi Kremžar doživi vrsto izkušenj, od vračanja domobrancev v Jugoslavijo in mučenja soborcev do zloglasnih škofovih zavodov, od koder so vsako noč neznano kam odpeljali nekaj ujetnikov, do zasliševanj in skrivnih poskusov obhajanja v zaporu. V spomin se mi je vtisnil odlomek, v katerem avtor opisuje, kako so ga kazensko zaprli v podzemno samico; tako pripoveduje: "*Prišel sem ogledovati pobeljene stene. Opazil sem, da je pod beležem polno večjih in manjših vdolbinic. Celica je bila zbita od krogel in neenakomerni belež je zakrival kri. Slišal sem, da so pred meseci v bunkerjih pobijali jetnike - brez procesov. (...) Govorili so, da so partizani žrtev pahnili v bunker in jo od vrat prerešali z brzostrelkami. (...) A niso streljali le od vrat. Tudi stranski steni sta bili razbiti od krogel, posebno tista levo od vhoda. Od tu so ljudje odhajali v večnost...*" (str. 161). Med zanimiva povojna doživetja mladega Kremžarja sodi tudi nepričakovano srečanje z nekdanjim paznikom v zaporu, ki je bil znan po tem, da vihti bikovko: možakar mu je po vojni, ko je bil avtor na prisilnem predzgojnem taboru, skušal pomagati morda tudi pod težo spomina: ob tem se Kremžarju utrne zahvala Bogu, da je bil "*med tistimi, ki so držali hrbet, in ne med njimi, ki so vihteli bikovko.*" (str. 203).

Zadnji del knjige je posvečen drugemu begu po skrivnih poteh čez mejo, glede katerih je Kremžar cela desetletja ostal zvest prisegi molčečnosti, in nevarnosti, ki je pretila manjši skupini, saj se je med njimi skrival tudi

tajni agent Ozne. Med bivanjem na Koroškem je Kremžarjeva družina prestala dve selekciji za emigracijo, ob katerih avtor grenko ugotavlja, da "trije starejši, za ročno delo že prešibki in le en mlajši član družine nismo najbolj zaželen tip emigrantov." (str. 267) Vreden zapisa je tudi spomin na poslovljni koncert v taborišču na Koroškem, pred večjim valom izseljeniških transportov: "Nikdar prej in nikoli kasneje nisem slišal takega petja (...) Ta koncert ni bil le slovo od prijateljev, od rojakov, ki so odhajali (...), bilo je naše skupno slovo od domovine tam za gorami (...) bilo je slovo od dela našega srca, ki je ostajal tam." (str. 268).

Ob koncu Kremžarjeve knjige je zanimivo slikovno gradivo iz časa poveljnega bega in bivanja na Koroškem. *Leto brez sonca* je privlačna knjiga, predvsem pa večplastna, saj se na nevsiiljiv način prepletajo osebni spomini, poskus družbene in psihološke analize ter zgodovinski okvir poveljne politike, koroških taborišč in emigracije.

Neva Zaghet

JERCA VODUŠEK STARIČ: SLOVENSKI ŠPIJONI IN SOE 1938-1942

Demokratizacija v Sloveniji je sproščujoče vplivala na vsa področja kulturnega življenja, še posebej pa na zgodovinarstvo, ki je bilo dotlej poseben fevd režimske ideologije. K tej sprostitvi so posebej prispevali nekateri zgodovinarji mlajše generacije. Mednje spada Jerca Vodušek Starič, profesorica na Univerzi v Mariboru. Kot zgodovinarica je opozorila nase z vrsto objav o slovenski polpreteklosti, s katerimi je izstopila iz risa režimske pravovernosti in pokazala čut za objektivno zgodovinsko resnico. Naj omenimo nekatera njena dela: knjigi *Prevzem oblasti* in *Dosjé Mačkovšek* ter študiji *Med ljudsko demokracijo in demokracijo*, *Boris Furlan: Britanski agent ali zgolj poveljni opozicija?* Knjiga, ki jo danes predstavljamo, je obsežno, čez 400 strani obsegajoče delo, z dodatkom *Kratic*, *Bibliografije* in *Imenskega in stvarnega kazala*, tako rekoč opus magnum Jerce Vodušek Starič.

Če bi hoteli delo prevzeti na najkrajši možni način, bi lahko rekli: dokumentirana zgodovina slovenske nekomunistične ilegale proti italijanskemu

in nemškemu okupatorju med drugo svetovno vojno.

Kaj je avtorico pri tem motiviralo, sama pove v *Predgovoru*: "Ko je komunizem dokončno zmagal v Sloveniji in Jugoslaviji, smo častili in hvalili le še VOS, Ozno in Udbo, njihova junaška in manj junaška dela. Junake naše zgodbe, njihove naslednike in privržence pa smo zapirali, preganjali, fizično in psihično mučili, ponižali in - pozabili. Z njimi smo pozabili tudi vrednote, za katerimi so stali - čast, svoboda, patriotizem in podobno..."

Prav zaradi tega - in to je ena redkih pripomb h knjigi - je v naslovu slabšalni izraz "špijoni" neprimeren. No, ker smo že pri naslovu, naj razložimo še kratico SOE. Gre za *Special Operations Executive* (Uprava za posebne operacije), posebni obveščevalno-diverzantski organizem, ki ga je v začetku druge svetovne vojne ustanovil Churchill za delovanje na sovražnikovih ozemljih.

Zanimiva je avtoričina misel v predgovoru, da smo Slovenci zaostajali za drugimi v marsičem, a ne v obveščevalni dejavnosti, češ da smo imeli med prvo svetovno vojno po zgledu Čehov svojo Slovensko mafijo. Njen inspirator da je bil dr. Gregor Žerjal, z njim pa naj bi bili sodelovali dr. Milko Brezigar, dr. Bogumil Vošnjak, dr. Leonid Pitamic, dr. Ivan Prijatelj in drugi.

Pričujoča knjiga opisuje nadaljevanje tega ilegalnega obveščevalnega dela v Sloveniji v letih, ko se je po Evropi širil nacizem in prodiral tudi na Balkan. Zaradi tega tudi obzorje knjige sega preko meja tedanje Slovenije in njena pripoved se odvija - včasih na škodo zanimivosti - tudi drugje, na primer v Zagrebu, Beogradu, Splitu, Kairu, Londonu. Vanjo najdemo v manjši meri vpleten tudi Trst. A za primorskega bralca je še zanimiveje srečati v tej pripovedi vrsto rojakov, tako na primer v Doberdolu rojenega dr. Milka Brezigarja, v Nabrežini rojenega Stanislava Rapotca, v Lonjerju rojenega dr. Andreja Čoka, prof. Ivana Rudolfa, razne člane Tigra na čelu z Albertom Rejcem in Danilom Zelenom. Ne srečamo pa skoraj nikogar iz katoliškega tabora, ki je bil v protifašističnem odporu vodilen - spomnimo samo na tu že predstavljeno Pelikanovo delo -, kar daje vtis, da je zagledanost v liberalni odpor avtorici malce zožila vsenarodno optiko.

Uvodoma avtorica razgrne bralcu "Okoliščine začetkov slovenskega protifašističnega in protinacističnega boja", v prvem poglavju pa ga povede v Beograd. Bilo je dramatično leto 1939, leto sporazuma Ribbentrop-Molotov, v Jugoslaviji pa sporazuma Cvetkovič-Maček, kateri naj bi napravil konec napetosti med Srbi in Hrvati. Razumljivo je, da sta obveščevalni službi obeh zahodnih velesil, Francije in Britanije, skušali dogajanju slediti čim bližje, posebno britanska s svojo sekcijo D oziroma SOE. V drugem poglavju se odvije zgodba slovenskega agenta SOE Dimitrija Omerse, Primorca iz Idrije, brata znanega slikarja Nikolaja Omerse, in to predvsem v Zagrebu, pod okriljem britanskega konzulata. V tretjem poglavju - *Zgodba ljubljanskega kroga* - avtorica delno rehabilitira Orjuno, ki jo je komunistična propaganda anatemizirala. Zanimiv je podatek, da je italijanski konzulat v Ljubljani imel pred vojno 15 konfidentov. Med angleškimi osebnostmi v Sloveniji najdemo tudi znano Miss Fanny Cope-land, za katero avtorica trdi, da ni nikoli delala za SOE, kakor jo je sumila Udba. Posebno pritegnejo strani o liberalnem dnevniku Jutro in o patriarhu liberalnega tabora dr. Kramerju, o ustanovitvi Rotary kluba itd.

Četrto poglavje obravnava "Zgodbo mariborskega obveščevalnega centra" in še posebej delo dveh primorskih orjunašev, književnika Radivoja Reharja in časnikarja Slavka Reje. A knjiga se nikjer ne razži v romaneskno privlačnost kakor v poglavju, posvečenem pustolovščinam Stanka Rapotca.

To je samo nekaj vtisov o delu, za katerim je ogromno arhivskega dela, za katero gre avtorici vse priznanje. Nekaj več stilne kvalitete bi naredilo branje še privlačnejše. Knjiga je začudo izšla v samozaložbi, čeprav s podporo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije.

A. R.

ADO CONT: ČENIEBOLA - CANEBOLA. Zemlja in ljudje - Il territorio e la gente

Kulturno društvo Lipa iz Čeniebole je v začetku letošnjega leta izdalo štu-

dijo Ada Conta z dvojezičnim slovensko-italijanskim naslovom Čeniebola - Canebola. Zemlja in ljudje - Il territorio e la gente.

Župan Fojde Franco Beccari v uvodu predstavlja smisel študije "v iskanju svojih korenin", pri čemer omenja, da bi tak naslov sicer bil preveč retoričen. Vsekakor je namen avtorja Ada Conta, da podrobneje odkriva genealogijo svojih prednikov, zato se je lotil "dolgega pregledovanja goste mreže imen in letnic, kakor da bi želel iz gub etimologije razbrati vse skrivnosti in vse vrednote nekdanjih prebivalcev teh zaselkov in teh dolin."

Župan Fojde podčrtuje plemenito delo tistih, ki jih "zanima rešiti naše majhne skupnosti in njihove starodavne vrednote pred razpadom". Po njegovem mnenju "se vsi priimki, nadimki in toponimi iz Adove knjige zdijo kot izziv močno preteči nevarnosti, ki človeku iz tretjega tisočletja vsiljuje izenačenje in globalizacijo."

Zaključne besede so želja, da bi se vsi tisti, "ki nosijo te priimke in nadimke" in tisti, "ki jim modrost svetuje še naprej govoriti v jeziku in narečju svojih očetov in svojih dedov", s ponosom zavedali svojih korenin.

Predstavitve kraja samega poteka v melodičnem narečju Beneških Slovencev:

Od časa do časa adna velika magla se pokaže nad Čeniebolo.

Tiho pride iz vzhoda an se širi nad vasjo, klical' so jo Magonik.

Zmieran je bla tan in lahko je, da ostane takuo tudi za naprej.

Morebit, da pru iz te biele magle, po latinsko

Canis nebula pride ime od vasi Čeniebola.

Na tole maglo so zmieran gledal' naši ta star in gledamo tudi mi.

An kâr naši sinovi bodo gledal' drugam, naj jih tale

biela magla sprejme na poti življenja in v srcu varje

živ spomin in ponos svojih korenin.

Avtorjev predgovor se začanja v slovenskem beneškem narečju, nato pa začuda preide v slovenski knjižni jezik. V njem avtor razlaga, kako si je po objavi svoje knjige Ma karanine,

ma uas, me judi še naprej prizadeval, da globlje razišče vse družine iz Čeniebole in njihov izvor.

Zato je pregledal župnijske registre, ki segajo do leta 1570. Pojasnjuje:

"Podatki o družinah so zabeleženi po kronološkem redu porok, tudi če gre za zakonske zveze, ki jih je isti družinski poglavar sklenil za prvo. Kjer je bilo to mogoče, sem navedel rojstne podatke posameznih družinskih članov in podatke o zakonski zvezi družinskega poglavarja. Tistega, ki bi želel to raziskavo obogatiti tudi s podatki iz civilne matične knjige, moram opozoriti, da cerkvena poroka ni imela civilne veljave vse do podpisa konkordata med državo in Cerkvijo leta 1929. Zato podatkov o zgolj cerkvenih porokah ne najdemo v civilnih matičnih knjigah."

Pripominja:

"Moje delo nima znanstvenih ambicij, še posebej zato, ker je zelo možno, da sem zaradi homonimov in zaradi podatkov, ki niso bili vselej popolni, kljub temu, da sem raziskavo opravil zelo skrbno, zgrešil kako napako.

Zahvaljujem se Natalinu Zuanelli za njegovo razlago priimkov, hišnih imen in mikrotoponimov, ki jih podajam v abecednem vrstnem redu.

Našim izvirov in hlevom s čeniebolskega ozemlja, ki sem jih osebno popisal, sem v knjigi prihranil posebno mesto."

Nato nam Cont sicer poljudno in z literarnim pridihom pove, kdaj in kako je vas nastala ter s čim so se ljudje ukvarjali. Prvi prebivalci so se naselili tod najbrž med 10. in 11. stoletjem, iztrebili zemljišče, ki je bilo rodovitno, in so na njem lahko redili tudi živino. Nato je nemški cesar Oton I. v zameno za varovanje mej podaril fevde in gradove nemškemu plemičem in prebivalci Čeniebole so plemiški družini Zucco plačevali davke v naravi.

Avtor zaključuje:

"Ljudje iz Čeniebole, ki so iztrgali svoje korenine iz pradomovine in so prišli od daleč po sledovih osvajalnih plemen, so znali sprejeti novo okolje, se vključiti vanj in pognati še globlje in trdnejše korenine v rodovitno zemljo, ki so jo osvojili ne z orožjem, temveč v potu svojega čela."

Že omenjeni Natalino Zuanella objavlja nato analizo mikrotoponimov, to je ledinskih imen čeniebolskega področja. Za boljše razumevanje je knji-

ga opremljena tudi z zemljevidi in fotografijami posameznih področij.

Sledi predstavitev hlevov, izvirov, nato analiza pomena družinskih priimkov in hišnih imen.

Razlaga pomena posameznih imen je samo v italijanščini.

Ado Cont se nato posveča podatkom o rojstvih, porokah in otrocih vseh prebivalcev Čeniebole z začetno pripombo o poreku prednika, ki se je naselil v Čenieboli.

Seznam rojstev, porok in otrok prebivalcev je dolg in enoličen, včasih pa kaže na razvejanost rodovitnih korenin, ki segajo v zelo oddaljene kraje, kamor je marsikateri Beneški Slovenec odšel s trebuhom za kruhom - v evropske države ali celo na druge celine. Čas polagama odpira do nedavnega zapro družbo, ki se je možila in ženila v svojem krogu in je morda ravno zato ohranila zavest svoje pripadnosti.

Zasluga Ada Conta in Natalina Zuanelle pa je kljub poljudnemu značaju študije zlasti v tem, da sta prispevala k ohranitvi spomina na naše skupnosti in na njihove korenine in s tem položila enega izmed temeljnih kamnov za nadaljnje morda uradno znanstveno delo na področju naše zahodne narodnostne meje.

Ester Sferco

EVELINA UMEK: MANDRIJA IN DRUGE ZGODBE Mladika, Trst 2003

Publicistka, prevajalka in mladinska pisateljica Evelina Umek je to pomlad presenetila slovenske bralce s pripovedno zbirko *Mandrija in druge zgodbe*. Knjiga, ki jo je založila tržaška Mladika, je kot izvorno literarno besedilo za odrasle bralce nekakšen prvenec te avtorice. Branje je vredno posebne pozornosti, kajti redkokdaj se zgodi, da se prvič pomeri z izvornim leposlovjem avtor, ki ima za sabo že toliko naslovov prevedenih in mladinskih del, kolikor jih je naštetih na zavitku te knjige.

Delo je sestavljeno iz desetih pripovednih enot. Prva in najdaljša je *Mandrija*, po kateri je dobila celotna zbirka svoj posrečeni, evokativni naslov. Mandrija je staro ime za primorsko kmetijo, omenja ga že protestantski

pisec Sebastjan Krelj, bolj rabljena pa je izpeljanka mandrijar (v tej knjigi se samostalniki pojavlja v obliki mandrijer). To, da je v naslovu arhaičen, ljudski in narečno obarvan izraz, bi na prvi pogled postavljalo pripoved v območje domačijske proze.

Pisanje Eveline Umek ima vsekar mnogo lastnosti tovrstne proze: motive, kot so dom, družinske vezi, boj za življenjski in narodnostni obstoj, usoda malega človeka - ob njih pa še realistični slog in dostopnost za širok krog bralcev. A za pisateljico je tudi značilno, da se s posebno vztrajnostjo pogloblja v problematiko odnosa med otrokom in starši. Tako dobi njeno podrobno izrisovanje zunanjega sveta neko globinsko dimenzijo, ki prerašča domačijski okvir, ker je pač univerzalna. Ta psihološka tematika je prisotna ne samo v *Mandriji*, temveč v vseh novelah zbirke.

Mandrija prikazuje epopejo tržaške svetoivanske družine v dvajsetem stoletju skozi spominjanje potomke Ane. Čeprav se o Ani govori v tretji osebi, bralec zasluži avtobiografsko ozadje in ugane, da je *Ana* pravzaprav pripovedovalkin psevdonim in da je zgodba, ki nam jo posreduje, zgodba njene družine. Očitno se je pisateljica želela izogniti tehniki pripovednega okvira v prvi osebi. S tretjeosebno pripovedjo je vzpostavila večjo distanco med seboj in literarno osebo Ano, opisani stvarnosti pa dodelila značaj paradigme. Gre za paradigmo življenja primorskega malega človeka v času njegovih najtežjih preizkušenj.

Prvo generacijo lastnikov mandrije pri Sv. Ivanu predstavljata nona Marija in nono Lojze.

"Septembra leta 1924 sta podpisala pogodbo za nakup hiše, za kupnino nista imela dovolj denarja, ampak sta se zadolžila. Vselila sta se s štirimi otroki, ena hči je bila njena, dva sina in hči pa njegova. Oba sta bila Kraševca," piše Umkova in preko resnične zgodbe svojih prednikov razodeva tipične zakonitosti, ki so uravnavale proces urbanizacije slovenskih ljudi iz tržaškega zaledja. Življenja svojih prednikov pisateljica ne idealizira, ne predstavlja ga kot bukolično idilo, saj so vedno v ospredju denarne težave in nenehno izčrpavanje v delu. Mandrija postane njihov delovni obrat, prizorišče življenjskih naporov, delovno mesto, za katerega se je treba odpovedati drugim, morda zanesljivejšim

zaposlitvam. Tako se mora Marijina hčerka Vera, ki bo pozneje postala Anina mama, odpovedati poklicu šivilje, da poprime za delo na kmetiji. Še prej se je nono Lojze odpovedal mestu kretničarja na železnici, da ga ne bi fašistična oblast premestila v notranjost Italije, in je raje ostal kmetovalec pri Sv. Ivanu.

S posebno ljubeznijo je pisateljica osvetlila podobo očeta Štefana. Zgodba njegovega otroštva in doraščanja je presunljiva, a v marsičem precej tipična za slovensko podeželje tistega časa. Bil je nezakonski otrok, ki je močno občutil zaznamovanost svojega položaja. Ko je iz vasi prišel v Trst, se je izučil za zidarja. Zelo je hrepenel po družinski toplini, ki jo je v otroštvu tako pogrešal. Končno se je poročil z Vero in dobil hčerko Ano.

Zdaj se pripoved razširi, ker obravnava čas druge svetovne vojne, dramatično usodo Aninega očeta Štefana in polstrica Petra mednjo ter dogajanje na svetoivanski vrtinariji med njuno odsotnostjo. Po Aninih spominih so se usodni trenutki tega obdobja dogajali na dvorišču pred domačo hišo: "S tega prostora so odhajali domačevi v svet in prihajali prijatelji in tujci, vsak tak odhod ali prihod je pomenil prelomnico v življenju mandrije."

Po vojni se je oče Štefan lotil dozidave stare hiše tastov, za svojo družino pa je gradil prizidek k njej. Poleg tega sta oče in mama iskala še zasluzek v mestu, kajti sicer ne bi mogla biti kos stroškom gradnje. Medtem je Ana začela hoditi v šolo. Polagoma je postala kritična do garaškega življenja svoje družine. Vez med njo in očetom je sicer postajala vse močnejša, do materine podrejenosti drugim pa ni imela razumevanja.

"Svoje domače je imela rada, cenila jih je, spoštovala, vendar ni želela živeti tako kot oni. Ozke meje mandrije so jo utesnjevale, ker je bilo znotraj njih življenje že vnaprej načrtano... Rešitev je videla v šoli, nadaljevati šolanje - to so bile njene sanje." Tako se bo Ana oddaljila od doma, zapustila Trst in zaživela drugačno življenje. Preden se bo dokončno vrnila, bodo minila desetletja.

Medtem se parabola mandrije in življenja na njej prevesi v padajočo krivuljo. Nekateri družinski člani so se ji že prej odtujili. Nato pride čas, ko se začnejo poslavljati od življenja najprej stari starši, nato pa še starši. Vsako

od teh staranj, bolezni in smrti avtorica sočutno in rahločutno prikazuje. Pretresljivo je njeno zблиžanje z ostarelo mamo, potem ko ta ostane sama, edina varuhinja doma in družinskega posestva, zdaj že okrnjene mandrije. Ana jo obiskuje, neguje, se z njo pogovarja in odkriva resnično moč njene osebnosti. Ob tem spoznanju dozori njena pripravljenost, da sprejme družinsko dediščino in zaživi na domu svojih prednikov.

Zgradba pripovedi temelji na sosledju treh ženskih figur (none Marije, hčerke Vere in vnukinje Ane) kot varuhinj družinskega doma ter posestva, in čeprav je močno poudarjena važnost dela moških rok, ustvarja ta sosledica ozračje nekakšne matriarhalnosti, ki jo poudarja prisotnost ženske figure na naslovnici.

Lokalni kolorit je v besedju zmerno prisoten (npr. baredi, kvadri, trese - kot oznake terena - poleg že znanih notov in mandrijerjev). Slikoviti so opisi vrta in posestva, podani s prelivanjem barv, vonjev in okusov primorskega cvetja, sadja in zelenjave. Dopolnjuje jih vrvenje opravi, ki zaposlujejo prebivalce mandrije cel božji dan.

Pa še to: zaznavna je simbolika mandrije kot slovenske oaze na robu vedno bolj tujega mesta.

Prvi pripovedi sledi še devet novel, v katerih so v ospredju večinoma ženske usode in družinski odnosi. Zadnja novela *Srečanje s preteklostjo* pa je bolj kompleksna. V njej je tudi precej več dialogov kot v ostalih. Spet smo pri Sv. Ivanu, opažamo propadanje nekdanjih bivališč, odmiranje navad in usihanje slovenske besede. Med osamljenima človekoma zrelih let - ona je Italijanka, on Slovenec - vzklije simpatija, a do zблиžanja kljub njenemu prizadevanju ne pride, ker se v njem skoraj podzavestno zbudijo podobe iz preteklosti, iz časa, ko je bil še dojenček in so mu fašisti ubili očeta. Sporočilo te novele ni nič kaj optimistično, saj pisateljica ugotavlja, kako globoke in trdne so pregrade med tu živečima narodoma.

Zbirka je torej tako zgrajena, da jo oklepata dve izraziti svetoivanski sliki. V teh in ostalih besedilih je Evelina Umek zajela niz izsekov iz tržaškega življenja ter jih podala stvarno, brez gostobesedne retorike in - kljub razčlenjevanju čustvenih vezi - docela nesentimentalno.

Marija Cenda

Obisk slovenskih župnij v Nemčiji - 7. del

Med potovanjem po Nemčiji sem obiskal tudi najsevernejšo slovensko župnijo, ki ima svoj sedež v velikem industrijskem mestu Essen in ki jo upravlja slovenski izseljenški duhovnik Alojzij Zaplotnik. Prvotno je bilo središče slovenske misije v Oberhausnu, kjer je gospod Janez Zdešar imel redne svete maše in oktobra 1958 pričel izdajati listič "Med nami povedano". V prvi številki lističa gospod Zdešar piše: "Listič 'Med nami povedano' bi rad povezoval ljudi slovenskega čutenja, kar jih živi v Porurju. Glasilo izseljencev v zahodni Evropi je in ostane 'Naša luč'. Naš listič ga ne misli nadomestiti. Prav narobe! Njegovo dopolnilo hoče biti, njegov mlajši brat. Zato bo izhajal na dveh, največ na štirih straneh. Obiskoval nas bo, kakor bo pač treba. Rekel to in ono, opozoril na reči, ki bi jih sicer lahko pozabili. Spregovoril o našem življenju v Porurju, povedal kje in kdaj bo kaj. Med nami povedano to in nič drugega bi rad bil naš listič."

Tako je gospod Zdešar pisal daljnega leta 1958. To je bilo prvo glasilo slovenskih izseljencev v Nemčiji. Temu zgledu so sledili tudi drugi slovenski duhovniki, ki so v svojih župnijah pričeli izdajati listič "Med nami povedano", in sicer v Münchnu, Ausburgu-Ulmu, Stuttgartu, Manheimu, Frankfurtu, Kölnu in Ingolstadt. V teh mestih lističi še vedno redno izhajajo in prinašajo razporede slovenskih maš, na-

povedi kulturnih prireditev in verske članke. V pomoč gospodu Janezu Zdešarju je leta 1958 prišel župnik Ciril Turk. Tako sta bila za Porurje zadržana dva slovenska duhovnika. Marca 1962 je bil gospod Zdešar premeščen v München. Na njegovo mesto v Oberhausnu je bil dodeljen župnik Ivan Ifko.

Kot smo že napisali, sedaj vodi slovensko župnijo v Essnu gospod Zaplotnik. Uradni sedež župnije je bil od ustanovitve do decembra 2000 v Oberhausnu. Tedaj so sedež župnije prenesli v Essen. Delegat slovenskih duhovnikov Janez Pucelj je o tem dogodku napisal krajši članek v lističu "Med nami povedano", v katerem pravi: "Časi in razmere se spreminjajo in treba se je odločiti kdaj tudi za drznejše poteze. Pri odločitvi za Essen je botrovalo seveda več namenov. Že sam sem v osemdesetih letih kot župnik zelo načrtno iskal nek prostor za potrebe slovenske pastorale v Essnu. Takrat je bilo prvič s strani škofije omenjeno, naj bi preselili župnijski center. Pastoralni razlog, biti bolj prisotni tam,

Levo: slovenska publikacija; zgoraj: Essen.

Dve fotografiji, ki pričata o dejavnostih slovenske verske skupnosti v essenski misiji.

Mlada generacija ponosno razkazuje narodno nošo.

kjer je večje središče, je bil seveda odločilnega pomena v pogovorih na škofiji. Kar sem si vsa svoja leta med vami želel, pa tedaj ni bilo dosegljivo, je to, da bi imeli slovensko mašo v cerkvi. Sedaj bo maša v cerkvi svetega Janeza, kjer se je dejansko v Essnu začela slovenska pastorala. V tem pa vidim novo središče, postavljeno v duhovnem smislu na tistem kraju in na tistem bogatem delovanju, ki ga je enkratno oblikoval za Slovence v širši okolici pokojni duhovnik Ivan Ifko. Prosim vas, da novi center dobrohotno sprejmete in podoživite sodelovanje v slovenski župniji.”

Župniku Zaplotniku pomaga diakon Stanislav Čeplek, ki deluje v Oberhausnu. Župnija skrbi za slovenske maše v krajih Essen, Oberhausen, Castrop, Hamm, Moers, Gütersloh, Krefeld, Wetter in Eschweiler.

Poleg verskega življenja, za katerega skrbijo slovenske župnije in misijonsko središče v Essnu, je tudi skrb za kulturno prosvetno delovanje. Slovenske kulturne organizacije v Essnu in v drugih mestih, ki spadajo v essensko misijo, pripravijo vsako leto slovenski kulturni praznik, materinski in očetov dan, binško srečanje, farni praznik, pustovanje, gostovanja pevskih zborov in ansamblov iz Slovenije in tudi kulturnih skupin iz Nemčije, dramska gostovanja, miklavževanje, martinovanje in druge podobne prireditve. Veliko zanimanja je za izlete, predvsem za romarska srečanja.

Ne smemo pozabiti na trud slovenske misije pri vzgoji in izobrazbi slovenskih ljudi, predvsem najmlajših. Vzdržuje namreč več slovenskih dopolnilnih šol, kjer vzgajajo in učijo petje, slovensko zgodovino in predvsem slovenski jezik in veroučno snov.

(se nadaljuje)

Bruna Marija Pertot

Hitra cesta

*Čudna slast
mi v žilah
vriska,
srh neznan
srce mi stiska.
Cesta v luni
kot rezilo,
kot rezilo
in mamilo,
nit med biti
in ne biti.*

*Kdo mi diha
od blizu v lice
v lice
in šepeče:
hiti
hiti
hiti
hiti?*

*Ščip
in cesta
v lesku:
kakor britev.*

*Dviga od vode
se meglica,
mehka,
bela.
Ni meglica,
so peruti
in so zame
kot hladilo,
kot molitev
v tej minuti.*

*Ne izpusti me
dih srhljivi
in priganja
hiti
hiti
hiti
hiti!*

NOVOSTI! M^{založbe} MLADIKE

Evelina Umek
– Živa Pahor:
**Malka
gre v Trst**

**V političnem
vrtincu**

Drago Štoka

Drago Štoka:
**V političnem
vrtincu**

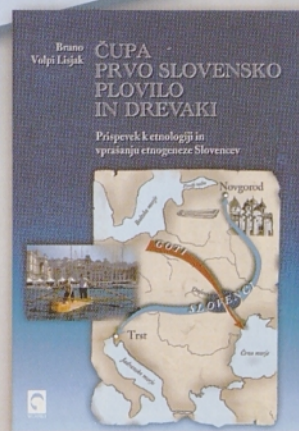
Boris Pangerc

Odžejališče

Boris Pangerc:
Odžejališče

Bruno Volpi Lisjak:
**Čupa
prvo slovensko
plovilo
in drevaki**

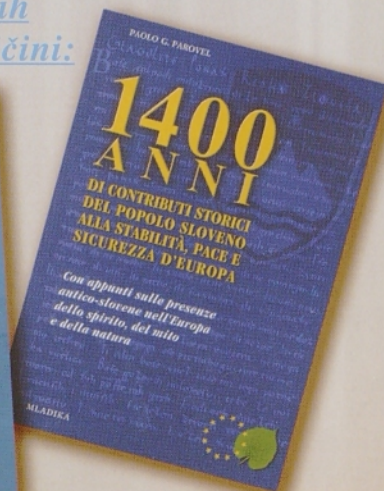

Priporočamo tudi dve knjigi
o Slovencih
v italijanščini:

Boris Pahor:
**Letteratura slovena
del Litorale – vademecum
Kosovel a Trieste
e altri scritti**

Paolo G. Parovel:
**1400 anni
di contributi storici del popolo
sloveno alla stabilità, pace
e sicurezza d'Europa**

Veno Pilon (1896 - 1970)

Veno Pilon nedvomno sodi med najzanimivejše slovenske ustvarjalce. Z izrazno močjo svojih del je izredni slovenski umetnik, rojen v Ajdovščini leta 1896, zapustil neizbrisno sled v umetniškem dogajanju prejšnjega stoletja. Tu imamo v mislih seveda predvsem slovensko, točneje goriško umetniško prizorišče, vendar pa Pilonovo delo po kakovosti in izvirnosti daleč presega ozke geografske meje in se polnopravno uvršča v takratne evropske izkušnje. Pilon je bil po doživljanju svetovljan. Prav tako je njegova življenjska pot zaznamovana s številnimi potovanji v najrazličnejše evropske prestolnice in z dolgoletnim bivanjem v Parizu. Kljub temu pa se verjetno njegovo najbolj plodno in ustvarjalno najzanimivejše obdobje uvršča v dvajseta leta prejšnjega stoletja, ko je v Gorici, skupaj s prijateljem Lojzutom Spazzapanom in s številnimi drugimi umetniki, z moderno, za tisti čas povsem revolucionarno likovno govorico, dobesedno preobrazil tedanje domače slikarsko ustvarjanje. Pilonova dela so sad njegove miselne širine in slikarske izvirnosti, izhajajo pa tudi iz pestrega kulturnega življenja in pravega ustvarjalnega vretja, ki je zaznamovala goriško okolje v prvih povojnih letih. Dokler ni fašistično nasilje zatrlo vsakršne kulturne iniciative, je Gorica v tistih letih doživljala zelo pestro kulturno ozračje, katerega glavni akterji so bili prav slovenski ustvarjalci. Sam Pilon se teh let spominja v svoji knjigi spominov *Na robu*. Obdobje, ki ga je Pilon preživel v Parizu, kamor se je dokončno preselil leta 1930, zaznamuje druženje s številnimi vidnimi predstavniki takratne evropske umetnosti, počasno opuščanje slikarskega ustvarjanja in vedno večje zanimanje za umetniško fotografijo. Iz francoske prestolnice se je Pilon vrnil v Ajdovščino šele leta 1963, že prej pa se je večkrat začasno mudil v domovini, tako leta 1947, ko je sodeloval pri snemanju prvega slovenskega filma *Na svoji zemlji*. Svojo bogato umetniško in življenjsko pot je umetnik zaključil v Ajdovščini leta 1970. Od leta 1973 deluje v slikarjevi rojstni hiši Pilonova galerija, ki hrani najpomembnejši delež umetnikove zapuščine in si že vrsto let vztrajno prizadeva, da bi vrednost Pilonovega dela dobila primerno priznanje v umetniških in umetnostnozgodovinskih krogih.

Ivan Žerjal - Gorica

**Veno Pilon, Stara elektrarna na Hublju, 1922, olje, plato, 65x55cm
(Last: Pilonova galerija, Ajdovščina)**

**Veno Pilon, Slovenski zgodovinarji na mirovni konferenci v Parizu, 1946, perorisba, papir, 20x25cm
(Last: Goriški muzej, Kromberk)**